

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

„Az európai álom”- avagy az Európai Egyesült
Államok létrejöttének lehetséges dilemmái

Jelige:VDF135

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
I. A kezdetekről	6
II. Az Európai Unió a hagyományos államfogalom komponensei felől szemlélve	8
II./1. Terület	8
II./2. Népeség	11
II./3. Főhatalom	15
III. Kiútkeresés a válságból	19
III. / 1. Föderáció és páneurópai eszme	19
III. / 2. A szubszidiaritás elve	23
IV. A terv neve: Európai Egyesült Államok	24
IV./1. Helyzetanalízis	25
IV./2. Gazdasági Unió	26
IV./3. Politikai Unió	28
V. Konkrét célok és lehetséges dilemmák	30
V./1. Általános kitekintés	30
V./2. Bizonytalan jövő?	33
VI. Összegzés	37
Irodalomjegyzék	40

*„Úgy gondolom, hogy azokat a népeket,
melyek földrajzilag oly közel fekszenek egymáshoz, mint az európaiak,
egyfajta föderatív köteléknek kellene egymáshoz fűznie.”
(Aristide Briand)*

Bevezetés

Az Európai Unió államisága nagyon aktuális és fontos kérdés napjainkban. Egy, a világon egyedülálló gazdasági és politikai csoportosulásról van szó, melynek jelenleg 27 európai állam a tagja.

Az elmúlt évek során kibontakozó permanens gazdasági válság és ennek következményei nemcsak a gazdaság és a politika terén éreztetik hatásukat, hanem a mindennapi élet szegmenseiben is. Az Európai Unió tagállamai eltérő módon reagálnak és próbálják megoldani a kialakult válságot, de mint egy egész részei, a közös fellépés célszerűbb. Különböző válságkezelési megoldások és alternatívák sorának kidolgozása történt már meg, de most úgy tűnik, esetleg megvan a megoldás?

2012. szeptember 12-én Strasbourgban José Manuel Durão Barroso, az Európai Bizottság elnöke az Európai Parlament plenáris ülésén az európai nemzetállamok föderációjáról beszélt, mely akár előírányozhatja az Európai Egyesült Államok megvalósítását is. Az Európa Jövője Csoport jelentésében pedig 11 külügyminiszter fejti ki javaslatait a jövőre nézve.

„A pénzügyi ágazat felelőtlen gyakorlatai, a fenntarthatatlan államadósság, továbbá egyes tagállamok versenyképességi hiányosságai” is hozzájárultak a kialakult válsághoz Barroso szerint.¹ A föderatív elképzelés hátterében számos ok áll, amiért megvalósításának ötlete ismét előkerült. Sok problémát és kétséget vet fel a terv realizálása, ha a különböző lehetőségeket számba vesszük.

Történelmi távlatban az Európai Egyesült Államok koncepciója már a századforduló előtt is több ízben felmerült. 1929 júliusában Aristide Briand, francia miniszterelnök javaslatot kívánt tenni az Európai Egyesült Államok föderációjának (inkább konföderációjának) megszervezésére. Szellemi értelemben ez a gondolat nem volt újnak tekinthető, azonban a politikában mégis első alkalommal jelent meg.² Briand mellett Richard Coudenhove-Kalergi gróf, Victor Hugo író és Edouard Herriot francia politikus is megemlíthető, ha az előzményeket áttekintését vesszük számba. Ezen koncepciók néhány részletére a későbbiekben még kitérek. A válság hatására Görögország, Spanyolország és Írország is szépen lassan a csőd szélére sodródott és az elmúlt évek során kialakult az eurózóna válsága, mellyel meg kell küzdeniük nemcsak a zóna tagjainak, de ugyanúgy az összes uniós tagállamnak is.

¹ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 5.)

² http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_briand_terv_es_magyarorszag/ (letöltés ideje: 2012. október 5.)

A válságot enyhíteni rövid ideig lehet, de hosszú távú megoldás kidolgozására van szükség. Vannak, akik szerint az eurózóna válsága, ez a fajta pénzügyi válság és a tagállamok kormányainak adósságspirálba való kerülése tarthatatlanná válik, ezért szükséges még időben orvosolni a problémát. A megoldás esetleg az eurózóna megszüntetése, vagy az Unió felbomlása lenne? Létezik legoptimálisabb megoldás?

A terv szerint a közös politikai unió elérése a cél, vagyis az európai föderáció megteremtése. A gyógyszer Európa bajára a föderáció lehet, de számos nagyon nehéz kérdés, kétely és következmény merül fel ezzel kapcsolatban.

Herman Van Rompuy tanácsi elnök, José Manuel Barroso bizottsági elnöki, Mario Draghi az Európai Központi Bank elnöke és Jean-Claude Juncker, az Eurogroup (az eurót használó országok pénzügyminisztereinek tanácsa) elnöke rakták a tanács asztalára a tervet. A terv körvonalazódik, de még nem végleges, viszont az biztosnak látszik, hogy a közös pénzzel fizető országok, vagyis az eurózóna tagjai közös gazdaságpolitikát, azt követően közös költségvetést, majd közös politikai uniót hoznának létre.³ A fő kérdés a nemzeti kormányoknak az, hogy képesek-e feladni szuverenitásukat még nagyobb mértékben és elfogadni, hogy Brüsszel kezébe kerülne a fő döntési jogkör?

Az Európai Egyesült Államok (EEÁ) koncepciója a lehető legizgalmasabb felvetés, amit mindenképpen érdemes áttekinteni, és felmérni a lehetőségeket. A tagállami szuverenitás kérdése újrafogalmazódhat és számos nyitott kérdésre kaphatunk válaszokat. Véleményem szerint azonban, nem feltétlenül szükséges megoldásról van szó, és az EEÁ-koncepciót sem üdvözlöm az „álom” értelemben.

Dolgozatomban több szempontból közelítem meg a témát, kérdéseket vázlok fel, és keresem a választ ezekre. Felépítését illetően először a hagyományos állam fogalmának elemeit - terület, népesség, főhatalom - tekintem át, ezen belül több szempontot figyelembe véve. A módszertan esetében nem volt könnyű dolgom. A szakirodalom - révén, hogy nem születettek még nagy választékban e témát feldolgozó munkák - így, főként internetes forrásokra, és államtani kérdéseket tárgyaló szakirodalomra fektettem a hangsúlyt. Internetes források szempontjából ábrákat, statisztikákat is tanulmányoztam.

3 http://www.cer.org.uk/sites/default/files/westerwelle_report_sept12.pdf (letöltés ideje: 2012.október 5.)

A bevezetést követően kitérek az Unió történetiségére, de csak dióhéjban. Mindenképpen célszerűnek tartom, hogy a hagyományos értelemben vett állam fogalmát és annak alkotóelemeit tisztázzuk. Az Unióra vonatkoztatva szükséges értelmezni a komponenseket és ezután világosabb kép kapható a föderatív terv kérdésében is.

A fő tengely, ami mentén a téma vizsgálata releváns, az a mostani terv pontjainak elemzése, illetve ezek megvalósítása esetén a lehetségesen felmerülő következmények értékelése. Mindig is fontos kérdés volt, hogy minek tekinthető az EU. A föderáció létrejötte esetén azonban már számos más kérdés válik kikerülhetetlenné a téma tárgyalása során: nemzetállamok szuverenitása, választójog, nemzetiségi jogok, pártok és bürokrácia működése, döntéshozatali szintek, intézményrendszer reformja és közös külpolitika?

Mi lesz a jövő – tekintettel az elmúlt időszak eseményeire? Megoldható-e az, hogy egy sokszínű Európából, melyben annyira eltérők a kulturális, társadalmi és nemzeti sajátosságok, hogy létrejöjjön egy föderatív állam? Képes lenne-e hosszú távon működőképes entitássá válni az Unió, mint „Európai Egyesült Államok”? Ha megvalósulna az elképzelés, mennyire lenne *versenyképes* a világ vezető hatalmai mellett?

Politikai unió, közös hadsereg, új alapszerződés és adósságválság kezelése is szerepel a listán. A téma nagyon releváns és aktuális, illetve hatással van mindennapjainkra. Mindenképpen érdemes végig gondolni és megválaszolni a megválaszolható kérdéseket és verifikálni vagy éppen megcáfolni az adott hipotéziseket. A vizsgálódások során válaszok szülehetnek, melyek a későbbiek folyamán egy adott probléma megoldásának alapjául is szolgálhatnak. Ezeket kell sorba vennünk. Úgy vélem mindenképpen érdemes végig gondolni, és megválaszolni a megfogalmazódott kérdéseket.

I. A kezdetekről

Az Európai Unió eredetileg egy francia-német gazdasági együttműködésnek indult a második világháborút követően. A franciák elejét akarták venni, hogy a németek fegyverkezésbe kezdhessenek, illetve a Ruhr-vidék is sarkalatos pont volt a két ország viszonyában. Fontosnak vélték, hogy megakadályozzák egy újabb világháború kirobbanását, illetve a tartós béke szavatolása sem volt utolsó szempont az addigi szörnyűségek fényében.⁴ Robert Schumann, francia külügyminiszter és Jean Monnet, francia gazdasági tanácsadó és politikus együtt dolgozták ki a híres Schumann-tervet, melyet 1950. május 9-én tártak a nyilvánosság elé.⁵ A terv lényege az volt, hogy a szén- és acéltermelés feletti közös ellenőrzéssel egyik fél sem lesz képes háborút indítani, mert nincs meg a kizárólagos felügyelete egy országnak sem. Adenauer német kancellár úgy vélte, ez lehet az európai béke záloga, így megszületett a konvenció.

1951-ben Franciaország és Németország (akkor még NSZK) mellett négy másik állam is csatlakozott: Belgium, Hollandia, Luxemburg és Olaszország. Létrejött az Európai Szén- és Acélközösség (MONTÁNUNIO).⁶ Egy szupranacionális szervezet, melynek létrehozására már ezelőtt közel egy századdal is voltak törekvések. Itt elegendő Victor Hugo vagy Richard Coudenhove-Kalergi gróf elképzeléseire gondolnunk.

1957. március 25-én Rómában a hat alapító tagállam aláírja az Európai Gazdasági Közösség (EGK) és az Európai Atomenergia-közösség (EURATOM) alapító szerződéseit, amelyeket azóta is a "Római Szerződések" néven emlegetünk.⁷ 1986-ban aláírják az Egységes Európai Okmányt, mely az első jelentős módosítása a Római Szerződéseknek.⁸ 1992. február 7-én írták alá Maastrichtban az Európai Unióról szóló Szerződést, melyet követően már Európai Közösségekről beszélhetünk.⁹ Az évek során több állam csatlakozik az Unióhoz, folyamatos a bővítés, a csatlakozási tárgyalások. Ez idő alatt felmerül az igény az intézményi reformokra, mely megkönnyítené a működést a további bővítés esetén.

⁴ Stephen Weatherill: Law and Integration in the European Union.(Clarendon Press, Oxford,1995.): 7.p.

⁵ Dick Leonard: Európai Unió – Történet, szervezet, működés. (Geomédia szakkönyvek, Budapest, 2002.) 15.p.

⁶ Zoltán Horváth: Handbook on the European Union. (HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005.) 31.p.

⁷ Farkas Beáta – Várnay Ernő: Bevezetés az Európai Unió tanulmányozásába. (JatePress, Szeged, 2012.) 16.p.

⁸ Nicolas Colchester – David Buchan: Europe relaunched. Trust and Illusions on the Way to 1992. (The Economist Books, London, 1990.) 14.p.

⁹ Botos Katalin – Körösi István: Az Európai Unió a XXI. század elején. (Szent István Társulat, Budapest, 2007.) 27-28.p.

Ennek első jelentős kifejeződése lesz az 1999-es Amszterdami szerződés. 2003-ban lép hatályba a Nizzai, majd 2009-ben a Lisszaboni Szerződés, mely a legjelentősebb reformok megvalósításában érdekelt. A politikai, társadalmi és javarészt gazdasági jellegű változások indokolták azt, hogy főként az európai intézményrendszert az új kihívásokhoz igazítsák. A szerződés többek között korszerűsíti az európai intézményrendszert, valamint meggyorsítja a döntéshozatalt. Az EP és a nemzeti parlamentek szerepe megerősödik, lehetőséget biztosít népi kezdeményezés indítására. Az egyik vélhetően legfontosabb eleme, hogy megadja a jogi keretet és rögzíti az Unióból való kilépés kritériumait (elsőként az alapítás óta).¹⁰

Azáltal, hogy szerződés önálló jogi személyiséggel ruházza fel az Európai Uniót, így nagyobb súllyal tud fellépni a tárgyalások során, a nemzetközi szintén.

Ha visszatekintünk az Unió közel fél évszázados múltjára, megállapíthatjuk, hogy egy gazdasági jellegűnek induló együttműködés napjainkra a világ egyik legjelentősebb hatalma, és egyik legnagyobb szupranacionális együttműködése.

Politikai, gazdasági és pénzügyi unió, belső piac, illetve nemzetközi jogalanyiség. Közös valuta, alapvető jogok, jogállamiság és demokrácia. A páratlan ívű fejlődés, mely során napjainkra kinőtte magát, most is zajlik, a fő kérdés azonban az, hogy mi a jövő? Megvalósul-e az Európai Egyesült Államok? Ha igen, hol lesz a helye a nemzetközi kapcsolatrendszerben és mik a lehetőségei?

II. Az Európai Unió a hagyományos államfogalom komponensei felől szemlélve

Az Európai Unió nemzetközi viszonyokban való megítélése - karakterének tekintetében - igen nehézkes. „Az integrációs folyamat kezdetétől a vita két szélső pontján az „európai államok szövetsége” (konföderáció) és az „európai szövetségi állam” (föderáció) elképzelése áll, amelyhez még hozzá kell számítanunk a fogalmak tartalmában az elmúlt fél évszázad alatt bekövetkezett változásokat.”¹¹ – véli Gazdag Ferenc az Uniót, mint egyedi jelenséget vizsgálva a nemzetközi politikában. Nem egyszerű meghatározni az Unió identitását, azt, hogy milyen entitásról beszélhetünk. Tekintettel Niccoló Machiavelli A fejedelem c. 1513-as művére, - melynek révén a hagyományos államfogalmat eredeztetjük- a terület, népesség,

¹⁰ Gordos Árpád – Ódor Bálint: Az Európai Alkotmányos Szerződés születése. (HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2004.) 405.p.

¹¹ Gazdag Ferenc: Európai integráció és külpolitika. (Osiris kiadó, Budapest, 2005.): 40. p.

főhatalom kritériumok mentén is értelmezhetjük az Uniót, mint képződményt. A hagyományos értelemben vett államfogalom szerint államnak tekintünk egy adott területen élő népesség felett gyakorolt főhatalmat.

II./ 1. TERÜLET

Az Európai Unió - eredetileg Európai Közösségek – ma már nemzetközi jogalanyisággal bír, a nemzetközi politika aktív résztvevője. Az EU tagállamainak területén 495 millió fő él és népessége Kína és India után a harmadik legjelentősebb a világon.

A legfontosabb kérdés azonban, hogy van-e területe az Uniónak? Az országok nemzeti alkotmányukban rendelkeznek saját országuk területéről, az Unió viszont nem állam. Az uniós szerződések nem ismerik el, hogy az Uniónak „az abban résztvevő országokhoz hasonló értelemben vett területe lenne”¹², a területi hatály meghatározása esetében is a tagállamok területe kifejezést használják.

Ha az Unió és közvetlen környezetét említik, akkor is az Unió és a vele szomszédos országok közötti kapcsolatokra kell gondolni. A terület kifejezés a tagállamokhoz tartozó fogalom, de azzal, hogy az integráció a tagállamok területén jön létre, így új tartalommal egészül ki e fogalom. Nemzetközi jogi értelemben ezekből kiindulva megállapítható, hogy az Uniónak nincs területe.

Bizonyos elképzelések alapján a kutatók egy csoportja államszerű szereplőként kezeli, mások viszont „sui generis entitásként”¹³ aposztrofálják az Uniót - írja Gazdag Ferenc. Sui generis képződmény, mert minden mástól eltérő jellegű entitás.

Az Uniónak jelenleg 27 állam tagja, akik szuverenitásuk egy részéről lemondtak, bizonyos hatásköröket átruháztak. Természetesen onnantól kezdve, hogy átruház és lemond bizonyos kompetenciáiról egy ország, ezzel csorbul szuverenitása, és kérdés, hogy ezáltal nem szűnik-e meg teljesen autonómnak lenni. A tagállamok önszántukból mondtak le bizonyos jogaikról mikor vállalták, hogy az unió tagjává válnak.

Valki László szerint „Nem arról van ugyanis szó, hogy a tagállamok „lemondanak” döntési jogaikról és azokat „átruházzák” egy tőlük elkülönült független szupranacionális szervre. Valójában minden esetben abban állapodnak meg, hogy az említett gazdaságpolitikai

¹² Trócsányi László - Badó Attila (szerk.): Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban. (KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005.): 12-13.p.

¹³ Gazdag Ferenc: Európai integráció és külpolitika. (Osiris kiadó, Budapest, 2005.): 42.p.

kérdésekben nem egymástól függetlenül, hanem együttesen, egymásra tekintettel fognak dönteni.”¹⁴

A hatvanas években megjelent magyar Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon tartalmaz egy olyan felfogást, mely szerint a szuverenitás „belső vonatkozásban az állam korlátlan és oszthatatlan főhatalma, idegen hatalmakkal szemben pedig függetlensége. [...] Szuverénnek csak az az állam tekinthető, amely tevékenységének minden területén, elhatározásának minden vonatkozásában független.”¹⁵

A szuverenitás fogalma az egyik legvitatottabb az államelmélet, a politikatudomány, de még a jogtudomány világában is, mely szorosan kapcsolódik egy adott állam területéhez is.

A James Madison által kidolgozott osztott szuverenitás (shared or divided sovereignty) elmélete az, mely talán a legmegfelelőbb a mai helyzet kifejezésére.¹⁶

Az Egyesült Államok létrejötténél hasonló volt a szituáció, – szintén sui generis entitásként kezelték. Alexander Hamilton a Federalist Papersben kitér arra, hogy „mivel a kormányzat kis köztársaságokból áll össze, így a kormány mindegyikőjük bizalmát élvezi. Tisztelettel ez iránt, hatalmában tartja és ez az egyesülésnél azt jelentené, hogy mindegyikőjük előnye egy óriási monarchia előnyét hozhatná létre.”(saját fordítás)¹⁷

A szuverenitás nagy eséllyel örök kérdés marad abban a tekintetben, hogy a tagállamok valóban szuverének-e és hol húzódik a határ az EU és a tagállami kompetenciák között.

Mindenesetre a tagállamok tekinthetők a „szerződések urainak”, illetve számos csatorna áll rendelkezésre, hogy részt vegyenek az európai jogalkotásban.

Az Unió tiszteletben tartja minden ország politikai és alkotmányos berendezkedését. Az országok nemzeti alkotmányaikat az uniós jogrendhez igazították, illetve azon fáradoztak, hogy a koppenhágai kritériumoknak eleget tegyenek.¹⁸ Ún. európai uniós klauzulákat fogadtak el, melyek biztosítják az Unióban való részvétel jogi alapjait.

¹⁴ Gombár Csaba-Hankiss Elemér-Lengyel László-Várnai Györgyi (szerk.): A szuverenitás káprázata. In. Valki László: Mit kezd a szuverenitással a nemzetközi jog?. (Korridor Politikai Kutatások Központja. Budapest, 1996.): 84.p.

¹⁵ Valki László nyomán Hajdu Gyula (szerk.): Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon. (Akadémiai kiadó. Budapest, 1967.) 802.p.

¹⁶ Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. (Szent István Társulat. Budapest, 2007.) 159.p.

¹⁷ Isaac Kramnick (edited) , James Madison, Alexander Hamilton, John Jay: The Federalist Papers. (Penguin Books, Great Britain, 1987.) 121.p.

¹⁸ Ember Alex: Európai uniós alapismeretek. (Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010.) 27.p.

Az Unió esetében „az EK joga jól láthatóan és jelentős mértékben beavatkozik a tagállamok belső viszonyaiba, s e jog eredeti (és nem delegált) hatalomnak tartja magát.”¹⁹

A Costa v. ENEL ügy kapcsán az Európai Unió Bírósága 1964. július 15-i ítéletében kialakította az elsőbbség elvét.

Ez alapján az európai intézmények által alkotott jogot be kell iktatni a tagállamok jogrendjébe, azt be kell tartani, és ezáltal az európai uniós jog elsőbbséget élvez a nemzeti joggal szemben. Attól függetlenül, hogy „valamely nemzeti jogi aktust az érintett európai jogi aktus előtt vagy után fogadták el, az európai jog elsőbbsége valamennyi nemzeti jogi aktusra alkalmazandó”.²⁰

Az integrációs folyamat előre haladtával felmerültek bizonyos hiányosságok, melyekre meg kellett találni a megoldást. A bővítések során felmerült az igény az intézményi reformokra, mely lehetővé teszi a könnyebb és transzparensabb működést az uniós intézményekben.

A döntéshozatal szempontjából, illetve számos más területen megfogalmazódtak az igények. Az egyik legnagyobb jelentőségű az EU Alkotmányos Szerződés tervezete. Az Európában zajló nemzeti alkotmányozási hullám mellett európai uniós szintű alkotmányozási folyamat is elindult. Miért nincs az Uniónak alkotmánya? A laeeni csúcstalálkozón döntöttek arról, hogy összehívják egy Európai Konventet, mivel időszerűnek mutatkozott ezen kérdés megoldása. 2002. február 28-án kezdte meg munkáját a Konvent, az „alkotmányozó gyűlés” Valéry Giscard d'Estaing elnökletével. Az alakulóban lévő „európai szuperállamhoz” szükségesnek tartották egy közös alkotmány elfogadását.²¹

Az EU viszont valójában nem állam és nem is föderáció (még?), de annyi bizonyos, hogy nem sok esély mutatkozott az alkotmánytervezet elfogadására.

Jobb esetben az államoknak van saját belső alkotmányuk, tartalmazva az adott ország sajátosságait, ideértve az adott ország intézményrendszerét, a kulturális és társadalmi normákat. Az EU-s intézmények, a tagállamok, a csatlakozni kívánó jelölt országok és a nemzeti parlamentek képviselői is részt vettek ezen tervezet előkészítésében. Ha az alkotmányt elfogadták volna, az a szupranacionális jelleg erősödését idézte volna elő, azonban ez nem történt meg.

Mivel minden ország egyedi, ezért is nehéz egy ma már 27 tagországgal rendelkező

¹⁹ Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. (Szent István Társulat. Budapest, 2007.): 157-158.p.

²⁰ http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/114548_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 6.)

²¹ Bernek Ágnes – Kondorosi Ferenc – Nemerikényi Antal – Szabó Pál: Az Európai Unió. (Cartographia, Budapest, 2003.) 234-235. p.

entitásnak egy közös alkotmányt létrehozni, akármennyire is időszerűnek tűnik. Ebből kiindulva merül fel a kérdés: létrejöhet-e a föderáció? Itt említeném meg, hogy az Unió jelszava, az „Egyesülve a sokféleségben.” nagyon jól példázza ezen gondolatokat.

Tehát az alkotmánytervezet ratifikálása 25 állam részéről történt meg, a hatályba lépéshez azonban minden tagállam aláírására szükség lett volna.

A többség a 2009-es Lisszaboni Szerződést tekinti alkotmánynak, melynek oka az lehet, hogy ezen szerződés tartalmazza azon intézményi reformokat és módosításokat, melyek már több évtizede esedékesnek bizonyultak.

Az Unió egyszerre föderalista és kormányközi jellegű, Maastricht már meghaladta az államszövetséget.²²

Az Uniónak nincs területe (nem a szó legszorosabb értelmében) és nincs alkotmánya, de vannak törekvések a szupranacionális jelleg erősítésére, illetve egy föderalista jelleg kiteljesítésére.

II./ 2. NÉPESSÉG

A terület mellett a népesség az egyik legfontosabb elem, amit meg kell vizsgálni, ha az államtani szempontokra térünk ki. Az Uniónak van népessége, mely az egyes tagállamok területén élő állampolgárok összességéből ered. Jelenleg közel 495 millió főről beszélhetünk.

A Maastrichti szerződés által az uniós polgár státuszát („European Union citizenship”) az EKSz. 17. cikk (2) bek. rögzíti, mely szerint jogok és kötelezettségek is terhelik az állampolgárokat. E státusz szimbolikus értékkel bír, és nem sokban egyezik meg a nemzeti állampolgárság státuszával.

Ahhoz, hogy valaki uniós polgár legyen, előfeltétel a nemzeti állampolgárság megléte. A legfőbb, hogy az adott személyt a tagállama saját polgárának tekinti-e vagy sem.²³ Jól példázza e feltétel szükségességét a Micheletti-ügy is.²⁴

²² http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 7.)

²³ Dezső Márta-Vincze Attila: Magyar alkotmányosság az európai integrációban. (HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2006.): 333. p.

²⁴ *Micheletti-ügy*: Micheletti úr argentin és olasz kettős állampolgársággal bírt. Olasz állampolgárságának alapja az volt, hogy olasz apa és olasz anyja gyermeke. Argentínában tanult és szerzett fogorvosi diplomát, melyet a spanyol Oktatási és Tudományos Minisztérium is elismert. Tartózkodási engedélyért folyamodott az egyik argentinai olasz konzulátuson, melyet megkapott hat hónapra. Ennek lejártá előtt kérte a végleges engedély kiállítását, mert Spanyolországban szeretett volna fogorvosként dolgozni és letelepedni. Ezt a kérelmet a spanyol hatóságok elutasították. Az elutasítás indoka az volt, hogy kettős állampolgárként egyik sem volt spanyol, és az az állampolgárság bír elsőbbséggel, amely a „Spanyolországba való megérkezése előtt a szokásos tartózkodási helyének megfelelt”, ez ebben az esetben az argentin volt.

Az egyes tagállamok kompetensek az állampolgárság megszerzésére, illetve elvesztésére vonatkozó feltételek megállapításában, természetesen a közösségi jogot figyelembe véve (erről még az Európai Bíróság rendelkezett). Fontos, hogy megilleti a polgárokat politikai jogok (választójoggal rendelkeznek), valamint a szabad mozgáshoz, munkavállaláshoz és tartózkodáshoz való jog, illetve harmadik országban bármely tagállam diplomáciai és konzuli hatóságának védelme - abban az esetben, ha az adott államban nincs a polgár saját államának diplomáciai képviselője.

Az uniós polgárság számos előnnyel jár abban a tekintetben, hogy mivel egy nemzetek feletti együttműködés tagjai a polgárok, így joguk legyen beleszólni a közösséget érintő ügyekbe. Az EK-Szerződés 21. és 194. cikke, a Maastrichti Szerződéssel (1993) bevezetett rendelkezések alapján „az Európai Unió bármely polgárának joga van panasz vagy kérelem formájában petíciót benyújtani az Európai Parlamenthez az Európai Unió valamely hatáskörébe tartozó kérdés kapcsán.”²⁵

Attól függetlenül, hogy az állampolgárok jogokkal is rendelkeznek és számos előny is származhat abból, ha valaki uniós polgár, sok tekintetben meglehetősen nehéz e szerep. Onnantól kezdve, hogy egy tagállam belép az Unióba és így polgárai uniós állampolgárokká válnak, *kétoldali megfeleléssel* kell szembenézniük. Az állampolgár nem teheti felelőssé teljes mértékben sem a saját kormányát, sem az Uniót a hatáskörök megváltozásai miatt egy adott kérdésben. Bizonyos esetekben a tagállami kormányok korlátozva vannak, alkalmazkodniuk kell.

A képviselőknek képviselniük kell Uniós politikai szintén saját tagállamuk álláspontját, ugyanakkor az európai értékrend alapján politizálni és részt venni az uniós döntéshozatalban. E szerep nemcsak felelősséggel jár, de nehéz is megfelelni e *kettős* szerepnek. Az állam és alkotmány szempontjából felelős teljes mértékben az állam, mert a megcsönkített szuverenitása ezt már nem teszi lehetővé. Kérdés, hogy hol kezdődik az Unió és hol a tagállam felelőssége a polgárok jogainak tiszteletben tartásában és felelősségre vonásukat illetően?

Tekintettel arra, hogy a nemzeti alkotmányok már nem jelentik minden jog forrását, így az állampolgárok *két úrnak* tartoznak hűséggel, illetve fordulhatnak segítségért. A terveket figyelembe véve érdemes kitérni az alábbi kérdésre is.

²⁵ http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/citizen/petition/article_7179_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 7.)

Joggal kérdezhetjük, hogy „subjectio divisa trahit protectionem divisam?” vagyis, hogy „az osztott alávetettség osztott szuverenitással jár?”²⁶ Bonyolult lenne helyes választ adni e kérdésre. Még inkább érdekes volna megvizsgálni az európai polgárok álláspontjait, hogyan érzik: ki felé tartoznak nagyobb szolidaritással: az EU vagy a saját tagállamuk felé?

Nemzet, állam, nacionalizmus és Európa. Benedict Anderson 1983-as híres kifejezése „az elképzelt közösség” szinonimaként szolgál a nemzetre. Anthony Smith szerint az emberek csoportjaiból nemzetnek kellene születnie.²⁷ A Maastrichti szerződésben az szerepel, hogy az EU célja „Európa identitásának erősítése nemzetközi szinten”, illetve „az Unió tiszteletben tartja tagállamai nemzeti identitását”.²⁸

Az egyik legérzékenyebb kérdés az európai kisebbségeknek és maguknak a polgároknak az identitása egy olyan entitás keretein belül, mint az Unió. A nemzeti identitások, a nemzeti sajátosságok, a kultúrák és számos más tényező együttesen alkotja az EU-t. Európa sokszínű, és e 27 állam sokban különbözik egymástól, mégis egyvalami biztosan összeköti őket. Tagjai egy nemzetek feletti szerveződésnek, melyben meg kell találniuk helyüket, kialakítva a nekik legoptimálisabb *pozíciót* - természetesen kooperálva a többi nemzeti kormányral és az Unióval. A kulturális diverzitás kezdetektől fogva jellemzi Európát, melynek révén sok konfliktus kibontakozott már, de ezekre mindig születtek megoldások.²⁹

Különböző nemzetek, etnikumok, sokféle identitás. Minden államra jellemző fogalmak ezek, de összeadódva konfliktusok forrásai lehetnek. Európában a kereszténység mint érték, illetve történelmi örökség része Európa történelmének, így azért felelősséggel is tartozik. Az EU értékrendje, szemléletmódja sokféle elvárást támaszt az európai népekkel szemben, ugyanakkor a népeknek tiszteletben kell tartaniuk ezeket – még akkor is, ha sok esetben azt érzik, hogy ők kimaradtak a döntéshozatali folyamatból, vagy éppen nem értenek egyet egy adott állásponttal.

Nézeteltérések. Számos van belőlük, főként az utóbbi időben. Az EU-n kívüli összetűzések sokszor jelentősek és ezek hatnak az uniós politikára, a mindennapokra. Ha viszont a belső viszonyokat tekintjük át, akkor észrevehetőek a lappangó válságok és sokszor robbanásszerűen kialakuló kollíziók is.

²⁶ Takács Péter (szerk.): Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. (Szent István Társulat, Budapest, 2003.): 902. p.

²⁷ Michael Wintle: Culture and Identity in Europe. Perceptions of divergence and unity in past and present. (Avebury Ashgate Publishing Ltd., Aldershot Hants, England, 1996.) 104.p.

²⁸ Takács Péter (szerk.): Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. (Szent István Társulat, Budapest, 2003.): 903. p.

²⁹ Carmel Camilleri: Difference and cultures in Europe. (Strasbourg, Council of Europe Press, 1995.) 157.p.

Gondoljunk a görög és spanyol adósságválságra, melyek természetesen nem függetlenek a globális viszonyoktól, illetve a ciprusi helyzetre. A Cipruson élő görögök és törökök helyzete rendezetlennek látszik továbbra is, de érdekeik érvényesítéséért harcolnak.³⁰

A polgároknak azon túl, hogy európai uniós intézményekben képviselik érdekeiket, egyre több lehetőségük van hallatni a hangjukat, de még mindig nem elegendő (gondoljunk a civil kezdeményezésekre).

Alapvető probléma, hogy a legtöbb uniós polgár nincs tisztában jogaival és nem rendelkezik olyan tudással és kapcsolati tőkével, ami elősegítené azt, hogy bekapcsolódjon az uniós döntéshozatalba valamilyen formában.

Az Európai Parlament az az uniós intézmény, ami a polgárok hangja. Azáltal, hogy az EP választásokon közvetlenül szavazhatnak európai uniós képviselőkre, közvetett módon bele tudnak szólni a döntéshozatalba, de itt felmerül a demokráciadeficit kérdése³¹, illetve a képviselők identitása. Utóbbiról már szóltam, előbbire még a későbbiekben visszatérek.

Felmerül a sok releváns kérdés mellett az is, hogy minek tekinthető az Unió népe? Démosznak vagy etnosznak?

Fontosnak érzem e kérdés tisztázását, mert ennek tükrében egyszerűbb lesz az „EEÁ” tervének megértése is. **Démosz** alatt „a nép, község, valamely vidék lakosainak összességét”³² értjük. Ide sorolunk minden szabad embert, a város minden szabad polgárát. A közösség alapja nem a származás, hanem a **polgárság** vállalása.

Az **etnosz** pedig „...olyan emberek történelmileg kialakult együttese, akik **közös, viszonylag stabil kulturális vonásokkal rendelkeznek**, tudatában vannak egységüknek, valamint más hasonló együttesektől való különbözőségüknek” (Ju. V. Bromlej).

Minthogy történetileg kialakult csoport, ezért történetileg változó is, változhatnak mind összetevői, méretei, mind az általa hordozott kultúra, noha egyes jegyek folyamatossága a kulturális állandóság látszatát keltheti.”³³ Az etnosz eredete a törzsi társadalom, összetartó ereje a vérségi kötelék, és az azon alapuló kulturális azonosság.³⁴

Ha a definíciókból indulunk ki, akkor démosznak tekinthetjük az Unió népét, de ha más

³⁰ Molnár Andrea: A Ciprus-dilemma, avagy az európaiság ára In. Dr. Bárány László (szerk.): Európai Tükör (Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 1997.) 123-138. p.

³¹ Mészlivetz Ferenc: Új szuverén születik. Az európai konstrukció. (Savaria University Press, Szombathely, 2005.) 120.p.

³² <http://www.kislexikon.hu/demosz.html> (letöltés ideje: 2012. október 7.)

³³ <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/1-2051.html> (letöltés ideje: 2012. október 7.)

³⁴ <http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0002/0001/0006-182.html> (letöltés ideje: 2012. október 8.)

szempontokat figyelembe vesszünk, akkor már újfent más lesz az álláspont. Ha démoszként értelmezzük, akkor tulajdonképpen az Unió területén élő polgárok összességéről van szó, ahol nem a származás, hanem a polgárság adja meg az alapját a démosz egzisztáló voltának.

Ha etnosz minőségében tekintünk rá, akkor viszont elvileg emberek olyan közösségéről beszélhetünk, akik közös történelmi múlttal rendelkeznek és kulturális vonásaik túlnyomórészt megegyeznek, illetve ha a vérségi köteléket is figyelembe vesszük, akkor egyértelműbb módon tudunk az etnosz mellett voksolni.

Napjainkban azonban európai szinten a törzsi társadalmak már eltűntek, ezért is bonyolultabb e kérdéskör vizsgálata. Ha e két megállapítást figyelembe vesszük, akkor meglehetősen nehéz eldönteni, hogy mégis milyen minőségében definiáljuk az Unió népét.

Úgy vélem, hogy mivel csak közel fél évszázados múltra tekinthet vissza, illetve nem egy közösség az EU - abban az értelemben, mint egy nemzetállam népe, így a **démosz** minőség az, ami sokkal relevánsabb lehet. Tagállamok fúziójáról van szó egy bizonyos értelemben, de nincs közös alkotmány, illetve az identitások különbözősége miatt is, inkább egy olyan egység rajzolódott ki, amely a sokszínűség és egyben különbözőség ötvözete.

Különböző argumentációk léteznek mindkét álláspontra vonatkozóan, azonban ha az Unió népességét vizsgáljuk, felmerül még számos szempont az elemzés során. Diszkrimináció, emberi jogok, vallás, vagy épp a már említett identitáshoz és kisebbségekhez köthető konfliktusok. Annyi bizonyos, hogy az EU népessége a tagállamok állampolgáraiból *adódik össze* és fontos, hogy az európai közösség részeként kooperálva toleráns módon – ha szükséges, a békés egymás mellett élés szempontjait kell szem előtt tartani.

II./ 3. FŐHATALOM

Az állam fogalmának harmadik eleme a főhatalom, mely nélkül nem jöhetne létre állam – *legalábbis a mai modern értelemben*. Az ókori görög városállamoktól elindulva a felvilágosodáson át, napjainkban már teljesen mást jelent a főhatalom.

Az Unió tekintetében az uniós intézményeken keresztül fejeződik ki, de e hatalmat a nemzeti kormányok delegálják.

A különböző hatáskörökben rejlik az integrációs folyamat lényege, így a tagállamok és az Unió szabadságát is a hatáskörök szabják meg. Azt, hogy mekkora lesz a mozgásterük. Az uniós intézmények csakis az arányosság és a szubszidiaritás elvét figyelembe véve járhatnak el a nekik delegált hatáskörök alapján. Lényeges, hogy az Unió, illetve a közösségek is a tagállamoktól, mint nemzetközi jogalanyoktól nyerik hatásköreiket.

A két legfontosabb elv figyelembe vételével történik a jogalkotási folyamat, mely sok esetben az Európai Bíróság joggyakorlatának eredménye. E két elvvel, egy, az Amszterdami szerződéshez csatolt jegyzőkönyv is foglalkozik.³⁵

A szubszidiaritás elve alapján az a legcélszerűbb, ha a hatáskörök *otthagyasával*, az állampolgárokhoz legközelebb eső szinten hoznak döntéseket. Ez azt jelenti, hogy olyan döntési szinten kell jogot alkotni, döntést hozni, ahol a leginkább ismernek egy adott témakört, problémát. Amennyiben tapasztalatuk is van azt illetően, akkor a legoptimálisabb döntést tudják a későbbiekben meghozni és így legitimációs alapot is nyerhetnek az állampolgárok részéről, főként akkor, ha a transzparencia megfelelő mértékű. Ha közelebbről megvizsgáljuk e kérdést, feltételezhető, hogy a tagállamok és a régiók is azért fordultak ezen elvhez, mert védelmezni szerették volna saját kompetenciáikat a brüsszeli „eurobürokrácia” túlerősödésétől tartva. Az uniós csatlakozást követően a tagállamok belső joguk részévé teszik az uniós jogot, illetve sok esetben alkotmánymódosításokat is végrehajtanak ennek érdekében – mint már említettem. Ezt követően köti őket a szerződéses hűség éppúgy, mint az Uniót. A *pacta sunt servanda* elve alapján - mely a kötelmi jog részét képezi - a szerződésben foglaltakat teljesíteni kell (“agreements must be kept”) és köti mindkét felet.³⁶

Ez valamilyen szintű garanciát biztosít mindkét fél számára.

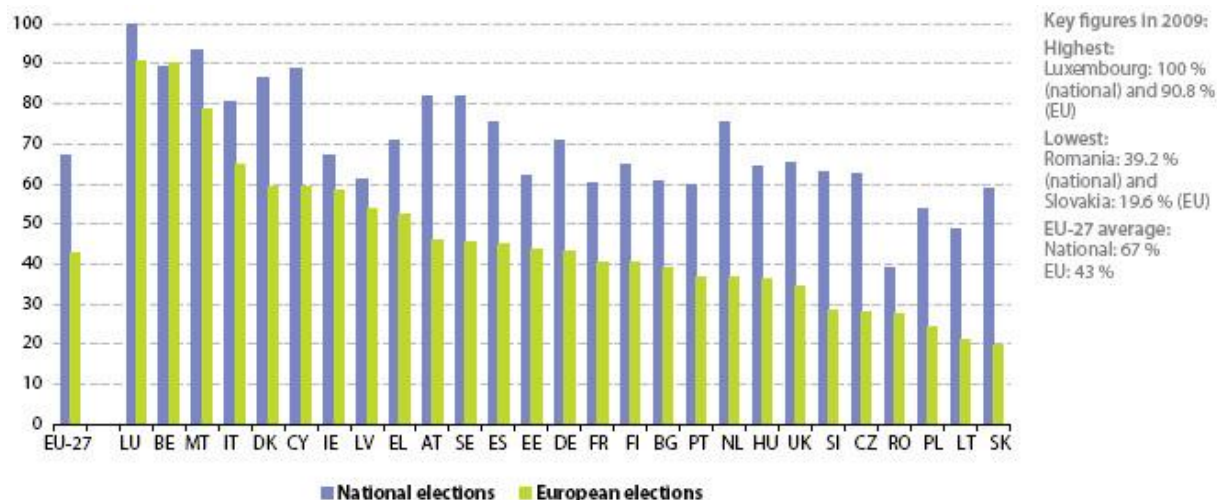
Az Európai Parlament esetében azt mondhatjuk, hogy az az uniós intézmény, mely leginkább képviseli az európai állampolgárokat - révén, hogy közvetlenül választják meg saját EP képviselőiket. Lényegében az európai polgárok *hangja*.

³⁵ Timothy Bainbridge: EU mindentudó. (HVG Könyvek, Budapest, 2004.) 562.p.

³⁶ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/930509/pacta-sunt-servanda> (letöltés ideje: 2012.október 8.)

1. ábra

Szavazói részvétel a 2009-es nemzeti és EP választásokon

Forrás: Eurostat

Az 1. ábrán látható, hogy a tagállami választásokon és az EP választásokon leadott voksok száma között nincs óriási eltérés (csak bizonyos államok esetében). Ami azt is mutatja, hogy az EP-nek megvan egy bizonyos szintű legitimitása, de ezen még mindig van mit korrigálni. Ettől függetlenül azonban nem fogják azt érezni, hogy közelebb kerültek az Unióhoz, sok esetben a legtöbb polgár nem is ismeri saját tagállamából származó képviselőjét.

„Az Európai Unió legnagyobb hibája, hogy minden témája ásításra ingerlő unalom.”³⁷ - mondja Ralf Dahrendorf. A híres német szociológus szavai elsősorban arra utalnak, hogy miközben az EU napirendjén bizonyára fontos kérdések vannak, addig az átlagember számára csupán unalmas és irreleváns kérdéseknek tűnnek. Az EU eddig nem volt képes azokra a kérdésekre olyan megoldást kínálni, amelyek a polgárokat ténylegesen mélyen érintik, és ezáltal érdeklik is: „a munkanélküliségre, a szociális ellátórendszerek reformjára, a terrorizmus vagy a bevándorlás kérdéseire.” A transzparencia megteremtésének és ezáltal a legitimitás növelésének kulcsa minden bizonnyal abban gyökerezik, hogy „az embereket érintetté kell tenni a nagy Európai projektben.”³⁸

³⁷ <http://www.corvinuembassy.com/ep/?page=7&corvina=7&content=72&level=3> (letöltés ideje: 2012. október 9.)

³⁸ <http://www.corvinuembassy.com/ep/?page=7&corvina=7&content=72&level=3> (letöltés ideje: 2012. október 9.)

Az EP közvetlenül választott testület, így elviekben garantált az európai jogalkotás demokratikus legitimitása. Az EP mellett azonban a Tanács és a Bizottság is fontos szerepet kap, ők együttesen alkotják azt a bizonyos döntéshozatali háromszöget.

Az Európai Bizottság kezdeményezhet (és végrehajthat), de nem hozhat döntéseket, viszont az Unió egyik legfontosabb intézménye.³⁹ Az EU egészének érdekeit képviseli és szubvencionálja, a jogszabályokra vonatkozó javaslatok szövegezése az egyik fő feladata.

Az uniós intézményrendszer bonyolultsága, a bürokrácia túlzott mértéke előidézi az állampolgárok távolságtartó és sokszor érdektelen viselkedését.

Mivel sok esetben megjelenik az átláthatatlanság, már találkozhatunk a demokratikus deficit fogalmával is, melyről már az előbbiekben szoltam. Az EP képviselők egyik fontos témája ennek leküzdése.

A Parlament egy 1987-es határozatában kifejtette, hogy „a deficit fő oka az, hogy a tagállami kormányok kezébe intézményi egyenlőtlenséget szült, amely felelős nemcsak a demokrácia hiányáért, de a közösségi tevékenység közepszerű hatékonyságáért is.”⁴⁰

A demokratikus deficit kifejezésről úgy vélik, hogy legelőször az 1977-es JEF Manifesto-ban jelent meg. (Berlin, 1977) Andrzej Wielowieyski úgy látja, hogy az uniós polgárok nem érzik azt, hogy ők is be lennének vonva a döntéshozatalba. Az országos politikával ellentétben az uniós politikát kevésbé ismerik, kevés a rálátásuk és így a befolyásuk. A volt EP képviselő szerint azt kell éreztetni, hogy az EU politikáinak középpontjában a polgárok állnak.⁴¹

Részben az „eurobürokratizmus”⁴² és a legitimitás válságával áll összefüggésben e jelenség egzisztenciája. Az Uniós polgárság esetleg lehetőséget adhat arra, hogy megtalálják a kapcsolatot a polgárokkal és csökkentsék a deficitet. Vélhetően azonban a demokráciadeficit jelensége soha nem fog eltűnni. Ha már az Unió főhatalmát vizsgáljuk, abban az értelemben, hogy gyakorolhat-e teljes mértékben – a Jean Bodin által lefektetett szuverenitás kritériumoknak megfelelően – főhatalmat, akkor érdemes kitérni arra is, hogy a nemzetközi kapcsolatrendszerben miként tudja érvényesíteni akarátát, milyen módon tud szerepelni

³⁹ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.) : Bevezetés az Európai Unió politikáiba. (CompLex Kiadó, Budapest, 2009.) 50.p.

⁴⁰ Laczkóné Tuka Ágnes (2006): Az Európai Parlament és a szubszidiaritás In. Frivaldszky János (szerk.): Szubszidiaritás és szolidaritás az Európai Unióban. (OPICE MAGYARORSZÁG-FALUDI FERENC AKADÉMIA. Budapest, 2006.): 86. p.

⁴¹ Wielowieyski, Andrzej: Munkadokumentum, kihívás a demokrácia számára: az uniós polgárok bevonása, Alkotmányügyi Bizottság. PE416.377v01-00, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/755/755803/755803hu.pdf (letöltés ideje: 2012. október 10.)

⁴² Laczkóné Tuka Ágnes (2006): Az Európai Parlament és a szubszidiaritás In. Frivaldszky János (szerk.): Szubszidiaritás és szolidaritás az Európai Unióban. (OPICE MAGYARORSZÁG-FALUDI FERENC AKADÉMIA. Budapest, 2006.) 88. p.

internacionális szintén. Az Unió főhatalma osztott, a tagállamoktól származik a felhatalmazás - pontosabban a tagállamok képviselőitől, a választóktól -, amivel kormányozhat, természetesen a tagállamokkal együttműködve.

A bürokrácia, a democráciadeficit és a sokszor hiányzó transzparencia mind velejárói az uniós szintű kormányzásnak, mely valójában egy multilevel governance.⁴³ Érdekes azt végig gondolni, hogy a döntéshozatali, illetve a jogalkotási folyamatok milyen irányba mutatnak és megvalósul-e többek között a szubszidiaritás elve.

Fontosnak tartom a fentebb említett témák megemlítését a dolgozatomban, mert ezen témák érthetőbbé teszik a koncepció elképzeléseit.

III. Kiútkeresés a válságból

„Az Európai Unió nem szűnő válságban van. Pénzügyi és gazdasági válságban. Szociális válságban. De ez egyúttal politikai válság is, mégpedig bizalmi válság.”⁴⁴ - ezekkel a gondolatokkal indította Barroso szeptember 12-ei beszédét Strasbourgban.

A már említett gazdasági válság leküzdésére terveket készít az Unió, konkrétan előkerül az az elképzelés, mely szerint a garancia lehetősége az „Európai Egyesült Államok” létrehozásában rejlik. Idézve Mádl Ferenc szavait, a római Cincinnatusra utalva, talán elismerhetjük azt, hogy „az istenek bölcsen elrejtették előlünk a jövőt.”⁴⁵ Nem lehet egyértelműen prognosztizálni a folyamatok kimenetelét, de annyi bizonyos, hogy célszerű előre tervezni és alternatívákat előkészíteni a lehetőségek legpontosabb felmérése mellett. A következőkben tekintsük át a koncepciót és az ezek megvalósításához szükséges eszközöket.

III. /1. FÖDERÁCIÓ ÉS PÁNEURÓPAI ESZME

Roman Herzog német politológus, a Német Szövetségi Alkotmánybíróság volt elnöke Államkapcsolatok c. tanulmányában kifejti, hogy a föderáció szövetségi állam, ami több államból tevődik össze.

⁴³ <http://www.princeton.edu/~smeunier/Piattoni> (letöltés ideje: 2012.október 10.)

⁴⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 10.)

⁴⁵ Martonyi János: Európa, nemzet, jogállam. (Argumentum Kiadó, Budapest, 1998.) 9. p.

Ebben az esetben a szuverenitás a szövetségé, és nem a tagállamoké. A hatáskörök megosztottak a központi állam és a tagállamok között.⁴⁶ A szövetségi állam, vagyis föderáció esetében a részek egy bizonyos fokig önállóak, de mégis van egy felettes egész, ami összefog és szabályoz.

A föderációk általában magukban hordozzák azt a paradoxont, hogy egyrésről egy államszövetség részei, másfelől viszont önmagukban is államok (vagy magukban hordozzák az államiság aspektusait).

Michael Burgess professzor a föderalizmus kapcsán megjegyzi, hogy főként a dánok, svédek és a britek az euroszeptikusok, mert erősen fenyegetve érzik saját nemzeti államuk integritását és autonómiáját. A föderalizmus létrejöttével a különálló államok lemondanak bizonyos szinten az autonómiájukról, azonban a föderalizmus definiálására sok elképzelést dolgoztak már ki.⁴⁷

Az Egyesült Államok és Oroszország föderációk, ahol a tagállamok bizonyos fokig önállóak, vezetésüket legtöbbször nem a központi kormányzat intézi, hanem saját kormányuk. Tehát bizonyos hatásköröket ruháznak át a központra, mégis tagállami hatáskörökkel rendelkeznek. Thomas Jefferson, az USA harmadik elnöke a XIX. század elején úgy értelmezte a föderatív hatalmat (Locke elmélete alapján), hogy a benne lévő államoknak, akkor még gyarmatoknak, önálló képvisellel kellene rendelkezni.⁴⁸

A tagállamok önálló képviselete nagyon fontos, hiszen ezáltal lesznek képesek önálló entitásként reprezentálni nemzetközi szinten. Rendkívül jelentős az, hogy szuverén legyen az adott tagállam, ahhoz, hogy *érvényt tudjon szerezni* akaratának. Abban a pillanatban azonban, hogy egy tagállam egy föderáció részévé válik és átruházza hatásköreinek egy részét egy központi hatalomra, máris csorbul szuverenitása és a fentebb említetteket nem tudja megvalósítani. Lényeges eleme ez a föderatív hatalomnak, így a nemzetállamok belső decentralizálása szükséges a föderáció megvalósulásához és hosszú távú fennmaradásához.

Az európai integráció kialakulását kezdetektől fogva kísérő elméleti iskolák egyik nagy vonulatát alkotják a föderalisták, akik „A szuverén nemzetállam jogi, alkotmányos és politikai kereteit kívánták szétbomlasztani....”⁴⁹ Az európai nemzetállamok véleményük szerint el fognak illanni, a jövő a föderációs irány felé mutat.

⁴⁶ Roman Herzog: Államkapcsolatok. In: Takács Péter (szerk.): Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. (Szent István Társulat. Budapest, 2003.) 850-851.p.

⁴⁷ Michael Burgess: Federalism and federation. In: Michelle Cini: European Union Politics. (Oxford University Press, New York, 2003.) 65-67.p.

⁴⁸ Bayer József: A Politikai gondolkodás története. (Osiris Kiadó, Budapest, 1998.) 147. p.

⁴⁹ Gazdag Ferenc: Európai integráció és külpolitika. (Osiris kiadó, Budapest, 2005.): 26.p.

D. Coombes szerint a jövő föderatív Európája négy alapvető kritérium alapján értelmezhető:

- a) „Minden tagállamnak autonómnak kell maradnia, kivéve azon ügyek intézését, amelyek más államot is vagy az unió egészét érintik. (Később ezt nevezik majd szubszidiaritás elvének.)
- b) A tagállamok egyéni vagy együttes cselekedetei kizárólag egy közös törvényhozási és igazságszolgáltatási hatósági rendszernek vannak alávetve (a joguralom elve).
- c) A joguralom elvének megfelelően működő unió a többség megbízatása alapján cselekedhet (többségi elv).
- d) Az Unió elismeri és biztosítja a közös állampolgársággal járó elidegeníthetetlen és egyetemes jogokat, beleértve a kormányzat minden szintjén megvalósuló közvetlen politikai képviseletet (polgári jogok elve).”⁵⁰

A föderalizmus elméleti és gyakorlati-politikai képviselői pl. Adenauer, Jean Monnet, Paul-Henri Spaak voltak.

Az 1957-es Római Szerződés már előirányozta a vámunió, a gazdasági unió, végül pedig a politikai unió megvalósítását.⁵¹ A politikai unió létrehozás a „Barroso-terv” célja végső soron, azonban látni kell, hogy „teljes körű politikai unió csak szövetségi (föderatív) államokban (amilyen például az Egyesült Államok, Németország, Svájc) képzelhető el.”⁵² Európában kísérlet korábban ennek megvalósítására még nem történt mostanáig.

Maga az Európai Egyesült Államok koncepciója már a századforduló előtt is több ízben felmerült, erre a bevezetőben utaltam már. A XIX. század második felét sok esetben nevezik az európai eszme virágkorának. Az egységes Európa gondolata nemcsak az uralkodók, de a szalonok és az arisztokrata családok körében is népszerűvé vált, mivel azt az illúziót táplálta, hogy véget érhetnek a háborúk és létrejöhet a „népek testvériségén alapuló európai egység”. 1849-ben Victor Hugo a Párizsban megrendezett első nemzetközi békekonferencián használta először az Európai Egyesült Államok kifejezést.⁵³

Victor Hugo író mellett Richard Coudenhove-Kalergi gróf és Aristide Briand, francia külügyminiszter is jelentős szereplők e téma kapcsán.

⁵⁰ Gazdag Ferenc: Európai integráció és külpolitika. (Osiris kiadó, Budapest, 2005.): 27.p.

⁵¹ Botos Katalin – Kőrösi István: Az Európai Unió a XXI. század elején. (Szent István Társulat, Budapest, 2007.) 22.p.

⁵² Izikné Hedri Gabriella – Palánkai Tibor (szerk.): Európa ma és holnap. (Balassi kiadó, Budapest, 1998.) 7.p.

⁵³ Szénási Éva: Az egységes Európa. Az európai integráció története. (L'Harmattan SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest-Szeged, 2011.) 11. p.

A gróf az európai egységmozgalom jelentős propagátora és szervezője volt. Az 1923-ban megjelent Páneurópa című munkájában feltette a kérdést: „Lehetséges-e, hogy a kis félszigeten, Európában huszonöt állam éljen nemzetközi anarchiában anélkül, hogy ez az állapot ne vezessen szörnyű politikai, gazdasági és kulturális katasztrófához?”⁵⁴

Az első világháborút követően olyan változások, átrendeződések mentek végbe a nemzetközi kapcsolatokban és a gazdaságban, amelyek előirányozták az európai összefogás eszméjét. A Páneurópa-mozgalom alapítója - szervezője családi háttérével fogva tudta miről beszél, hiszen édesapja a Monarchia diplomatája volt, családfáján németalföldi, görög, cseh és német felmenőket is találunk.⁵⁵ Álláspontja az volt, hogy Európát több oldalról is veszély fenyegeti és szilárd véleménye volt, hogy Európa egy újabb háború felé halad. A veszélyek közé sorolta Szovjet-Oroszország részéről az agresszív és veszélyes ideológiát, mely Európát próbálja *meghódítani*, illetve az Egyesült Államokat, mely „gazdasági fölényét kihasználva „megvásárolni” szeretné a kontinentst.” Coudenhove-Kalergi a kiutat az európai integráció megvalósításában látta.⁵⁶

A Páneurópa c. munka hatással volt többek között Winston Churchillre és Briand, francia külügyminiszterre is. Aristide Briand az 1930-ban elkészült ún. Briand-memorandumban az európai egység létrehozásának tervét fejtette ki, melyet „a politikai integráció első hivatalos formában történő megfogalmazódásának tekintenek”.⁵⁷

A föderáció terve láthatóan nem volt ismeretlen a kezdetekkor sem. Az adott társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok között élve, igény bontakozott ki a tartós béke szavatolására, Európa egységének létrehozására, valamint a véres háborúk negligálására.

A páneurópai eszme elindítója és mozgatórugója lett egy olyan folyamatnak, ami eredményeképpen létrejöhetett az Európai Unió.

⁵⁴http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_paneuropa_mozgalom_az_europai_integracio_korai_kepviseloi_coudenhove_kalergi_es_briand/ (letöltés ideje: 2012. október 10.)

⁵⁵http://www.paneuropa.org/gb_int/geschichte.html (letöltés ideje: 2012. október 10.)

⁵⁶http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_paneuropa_mozgalom_az_europai_integracio_korai_kepviseloi_coudenhove_kalergi_es_briand/ (letöltés ideje: 2012. október 10.)

⁵⁷Szénási Éva: Az egységes Európa. Az európai integráció története. (L'Harmattan SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest-Szeged, 2011.) 12. p.

III. / 2. A SZUBSZIDIARITÁS ELVE

A szubszidiaritás elve az Unió alapelveinek egyike. Alapvető jelentőségű, de a terv megvalósulása után újraértelmezésének kérdése is felmerül. E téma vizsgálata kapcsán szükségesnek tartom a szubszidiaritás kérdését is idesorolni, röviden megvizsgálni, mert így érthető meg jelentősége.

A szubszidiaritás eredetileg a latin subsidium szóból származik, mely tartalékot jelent, átvitt értelemben pedig támogatást. Fontos, hogy ez az elv a római katolikus egyház tanításai révén vált ismertté. Ezek szerint az emberi méltóságot és magát az embert helyezi a centrumba, illetve a társadalmi közösségeket is „az emberi személy szolgálatába állítja.”

XIII. Leó 1891-es *Rerum novarum* és XI. Pius pápa *Quadragesimo anno* kezdetű enciklikája ezen elvet örök érvényűnek aposztrofálta. „Amit az egyes egyének saját erejükből és képességeik révén meg tudnak valósítani, azt a hatáskörükből kivenni és a közösségre bízni tilos; éppen így mindazt, amit egy kisebb és alacsonyabb szinten szerveződött közösség képes végrehajtani és ellátni, egy nagyobb és magasabb szinten szerveződött társulásra áthárítani jogszerűtlenség és egyúttal súlyos bűn, a társadalom helyes rendjének felforgatása, mivel minden társadalmi tevékenység lényegénél és bennerejlő erejénél fogva segíteni – szubszidiálni – köteles a társadalmi egész egyes részeit, ellenben soha nem szabad bomlasztania vagy bekebeleznie azokat.”⁵⁸

Ezt az idézetet végig gondolva érdekes, hogy az integráció elvei között megjelent a szubszidiaritás elve, viszont érhető, ha Kende Tamás és Szűcs Tamás megállapítását analizáljuk. Ők úgy vélik, hogy ez az elv valójában egy reakcióként jelent meg, mivel a közösségi hatalom túlzott mértékű megerősödésétől tartottak. Ez lett a garanciája annak, hogy a tagállami kormányok kezében maradjon az integrációs folyamat irányítása.⁵⁹

A szubszidiaritás kifejezést először Ralf Dahrendorf használta még 1971-ben az Európai Községekkel összefüggésben, utalva annak túlzott hatalmára. A Tindemans-jelentés⁶⁰ óta számos más dokumentumban is találkozhatunk vele abban az értelemben, hogy „a Község csak a tagállamok által ráruházott hatáskörrel rendelkezik.....”⁶¹

⁵⁸ Paczolay Péter nyomán: QA 79. in TOMKA MIKLÓS, GOJÁK JÁNOS (szerk.): Az egyház tanításadokumentumok (Budapest: Szent István Társulat É.n.), 81. p.

⁵⁹ Paczolay Péter nyomán: Kende Tamás- Szűcs Tamás (szerk.): Európai közjog és politika. (Osiris kiadó. Budapest, 2002.) 510. p.

⁶⁰ Martin Westlake: The European Union beyond Amsterdam. New concepts of European integration. (Routledge, London and New York, 1998. 77.p.)

⁶¹ Paczolay Péter: Szuverenitás és szubszidiaritás az Európai Unió és annak tagállamai között. In. Frivaldszky János (szerk.): Szubszidiaritás és szolidaritás az Európai Unióban. (OPICE MAGYARORSZÁG-FALUDI FERENC AKADÉMIA. Budapest, 2006.): 61. p.

Politikai és demokratikus elvként a szubszidiaritás egy olyan elv, melyre szükség van, és mellyel a döntéshozatal az állampolgárokhoz a lehető legközelebbi szinten történhet meg. Hosszú távon az európai föderáció megvalósítását irányozza elő, ami most a legaktuálisabb kérdés. A fő dilemma viszont valójában az, hogy az államszövetség létrejöttére van-e reális esély, és ha létre is jön, mikorra várható? A későbbiekben ezen kérdés mentén vizsgálódhatunk.

IV. A TERV NEVE: EURÓPAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az Európai Egyesült Államok létrehozásának gondolata valójában az Európai Unió politikai unióvá transzformálásának terve. A föderáció mint „európai álom” elhozhatja azt, amire az uniós állampolgárok vágnak?

Jean Monnet felismerte, hogy Európa hanyatlani fog, de ezt jóval későbbre tette, mint kortársai. Mindenesetre megállapította, hogy „kontinensünk államai és népei kizárólag egységbe tömörülve képesek érdekeiket nemzetközi – ma úgy is mondhatnánk: globális – szinten érvényesíteni.”⁶²

Monnet 1955 októberében jelentette be, hogy megalakult az *Európai Egyesült Államok Akcióbizottsága*. Levelében, melyben felkérte a résztvevőket az együttműködésre, a következőképpen fogalmazott: „Elsőként a bizottság és annak tagszervezetei törekvései arra irányulnak, hogy igazolják a kormányoknak, a parlamenteknek és a közvéleménynek, hogy a június 2-i Messina-határozat az Európai Egyesült Államok felé tett egyértelmű lépésnek tekinthető... [...] A kormányok közti pusztán együttműködés nem fog sikerre vezetni. Elengedhetetlen, hogy az államok hatalmuk egy részét átadják a részt vevő államok mindegyike részéről megbízatással rendelkező szövetségi intézményeknek...”⁶³

Ezen a ponton merül fel a szuverenitás kérdése, illetve, hogy szükséges-e a föderáció esetén *közös alkotmány*. Georg Jellinek szerint „minden szövetségnek olyan rendre van szüksége, amelynek alapján kialakul és megvalósul az akarata, meghúzzák határait, s amely szabályozza tagjainak helyzetét és hozzá való viszonyát. Az ilyen rendet alkotmánynak nevezzük.”⁶⁴

⁶² Jean Monnet: Emlékiratok. (Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 2004.)25.p.

⁶³ Jean Monnet: Emlékiratok. (Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 2004.)445.p.

⁶⁴ Georg Jellinek: Az állam alkotmánya és a közjog garanciái. In: Takács Péter (szerk.): Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. (Szent István Társulat. Budapest, 2003.) 3.p.

Egy megközelítésben a föderáció olyan új állam, amelyben az azt létrehozó tagállamok államisága nem szűnik meg. Saját alkotmánnyal rendelkeznek és saját hatáskörükben ők döntenek. Ugyanakkor lényeges momentum a szuverenitás kérdése, de csak ha a szövetség – tagállam viszony esetében merül fel.⁶⁵

Ezek alapján szükségesnek vélhető a közös alkotmány elfogadása, ugyanakkor az előzmények fényében kevés az esély ennek megvalósulására.

Kitérve a szuverenitás elvére, mondhatjuk, hogy az államhatalom gyakorlásának kérdéseként számos módon foglalkoztak már vele. A szuverenitás kétféle értelemben valósulhat meg: külső és belső szuverenitásként, maga az európai jogrend pedig kulcsfontosságú, bármely esetről is van szó. Az európai jogrend alapját a szuverén tagállamok szerződéses akarata, illetve a tagállami intézményrendszer adják, mely a közösségi jog motorja is egyben.⁶⁶

Válság, elvárások, kockázat és egy ötlet. A kérdés: hatékony megoldást jelent-e majd? Valóban megvalósítható? Európa erre az útra lépett. Mondhatjuk, hogy csak az idő igazolhat, de a jelen helyzetet elemezve, ez igencsak megcáfolható.

IV./1. HELYZETANALÍZIS

A 2007 óta kialakult permanens gazdasági válság és az ennek hatására felmerülő problémák, a tagországokra, illetve az euró zónára gyakorolt hatásai súlyos gazdasági, politikai és így társadalmi válságot tudtak előidézni.

Európában az elmúlt négy évben számos „eltökélt döntést” hozott az Unió Barroso szerint, de ezek nem vezettek eredményre.⁶⁷ A polgárok mellett a piacok és a nemzetközi partnerek körében is válság van. Bizalomvesztés. Európán politikai természetű bizalmi válság lett úrrá, így a bizalmi válság politikai válsággá transzformálódott.

Krízishelyzetben is tudni kell kezelni a válságot, megtalálni a legoptimálisabb megoldást. Az Európai Bizottság elnöke úgy véli, hogy a politikai válság jó oldala az, hogy „a demokráciában nem létezik olyan politikai probléma, amire ne lehetne politikai megoldást találni.”⁶⁸ A politikai szereplőknek fel kell mérni a lehetőségeket és politikai döntést hozni, ami nem mindig a feltétlenül óhajtott megoldást jelenti.

⁶⁵ Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan I. (Osiris kiadó, Budapest, 2007.) 149.p.

⁶⁶ Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan I. (Osiris kiadó, Budapest, 2007.) 134-135.p.

⁶⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje:2012.október 11.)

⁶⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje:2012.október 11.)

Természetesen a kilábalásnak vannak feltételei, ugyanakkor kockázatai is. Az egyik ominózus kérdés az, hogy „egyes országok valóban készen állnak-e a reformokra és a versenyképesség visszaszerzésére. Más országok pedig valóban hajlandóak-e kiállni egymásért, visszafordíthatatlanná téve a monetáris unió és az egyesült Európa vállalkozását.”⁶⁹

A globalizáció hatására minden felgyorsult és gyorsan kell reagálni, lépni adott helyzetben. Ebből adódóan van szükség az európai egység szorosabbá tételére is, de ehhez európai demokrácia kell. Fel kell ismerni az európai polgároknak, hogy mindenkinek közös érdeke a kooperáció és együtt kell leküzdeni a válságot.

Az ösvény arra vezet, amerre hiánytalanul meg lehet valósítani a gazdasági uniót, amely a politikai unióra épül. A végső cél tehát a politikai unió elérése, a föderáció megvalósítása, de ennek eléréséhez még sok elem meglehetősen tisztázatlan.

IV./ 2. GAZDASÁGI UNIÓ

Az euró olyan strukturális gondokkal küzd, amely egyensúlytalanságokat szült. A pénzügyi krízis oka a bankszektor felelőtlensége és a felhalmozott adósság mind a köz-, mind a versenyszféra területén. A globális gazdasági integráció hívei a prosperitás víziójával kecsegtetnek ⁷⁰, de úgy vélem ennek megvalósulásához több kell. Európa polgárainak nagy része nem tudhatja, mit hoz számára a jövő. A bizonytalanság nemcsak az állampolgárok pénzügyi helyzetében mutatkozik meg, hanem a tagállamok költségvetéseiben is. A pénzügyi válság valamilyen szinten mindenkit érint.

A tagállami kormányok helyzete nagyon labilissá vált. Görögország, Spanyolország és Portugália. A három mediterrán állam történelmét górcső alá véve láthatjuk, hogy nem volt lehetőségük olyan mértékben felzárkózni az elmúlt 20-30 évben, mint ahogyan az elvárt lett volna.⁷¹ Ők hárman és Írország annyira rossz pénzügyi helyzetbe kerültek az utóbbi években, hogy pénzügyi mentőcsomagokért is kellett folyamodniuk.

„Egyszerre kétfokozatú leminősítéssel a befektetési kategória alsó szélére rontotta Spanyolország hosszú távú államadós-besorolását a Standard & Poor's, a spanyol gazdaság egyre súlyosabb állapotára hivatkozva.”⁷² E mondta hallatán sok dolog eszünkbe juthat.

⁶⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012.október 11.)

⁷⁰ Dani Rodrik: Trading in Illusions In: Philip King – Sharmila King: International economics and international economic policy. (McGraw-Hill Irwin, New York, 2005.) 184.p.

⁷¹ Dennis Swann: The Economics of the Common Market. (Penguin Books, London, 1992.) 41-45.p.

⁷² <http://epoc.hu/hirek-gazdasag/2012/10/11/durvan-leminositette-spanyolorszagot-az-sp/> (letöltés ideje: 2012.október 11.)

A nagy hitelminősítő cégek, mint a már említett S&P vagy a Moody's adott cégek és tagállamok pénzügyi helyzetét értékelő és róluk információt szolgáltató független források.⁷³

Azzal, hogy ezen hitelminősítők leminősítenek vagy épp kiváló kategóriába sorolnak, hatással vannak a piaci mozgásokra, a befektetésekre.

A leminősítés azt jelenti, hogy a befektetők számára nem nyújt biztonságos piaci környezetet az adott tagállam, így kevesebb tőke áramlik majd be, mely hatással lesz a tagállamok költségvetésére is.⁷⁴ A leminősítés kimenetele az is lehet, hogy a *befektetésre már nem ajánlott kategóriába* sorolnak egy tagállamot és ezzel végleg elillan a befektetők bizalma. Ezáltal nem fog tőke (vagy csak kevesebb) áramolni az adott országba, és így nem lesz elegendő pénz, mellyel részben a költségvetési hiány lyukas részeit be lehetne foltozni. A tagállam kénytelen lesz államkötvényeket és állampapírokat kibocsátani, melyek hitelviszonyt kifejező értékpapírok.⁷⁵ A hitelminősítők *ítéleteikkel* képesek befolyásolni a piacokat, ezáltal a tagállamok gazdálkodását, így a hitelkonstrukciók feltételeit is.

A bankszektor válsága, az euró zóna válsága tovább gyűrűzik, melyre megoldást kell találni. „Recesszió esetén nincs lehetőség sem a kamatok csökkentésére, sem a pedig arra, hogy infláció vagy az árfolyam leértékelése révén csökkentsék a relatív bérköltségeket, s így segítsék a versenyképességet.”⁷⁶ Gazdasági folyamatok sora zajlik nap mint nap, melyek hatással vannak a tagállami és uniós szinten zajló pénzügyi mozgásokra is. A bizalomvesztést helyre kell állítani, amilyen magas szinten csak lehetséges. „Az egyensúlytalanság veszélyt jelent a globális gazdaságra és a pénzügyi stabilitásra”, ezért is sürgető a megfelelő megoldás megtalálása.⁷⁷ A bizalomvesztésről Barroso is beszélt: az „adózási környezetet a vállalkozások számára egyszerűbbé, a befektetők számára pedig vonzóbbá kell tennünk. A jobb adóügyi koordináció minden tagállam számára előnyös.”⁷⁸ Ezért van szükség a bankunió létrehozására is. Közös gazdasági unió, majd költségvetési unió létrehozása a kitűzött cél, melynek végső hozadéka a politikai unió, így a föderáció elérése.

Az EU azzal, hogy krízisben lévő tagállamainak hitelt nyújt, egyfajta „pénzügyi sakkban” tartja őket. Feltételek és kötelezettségvállalások sora szükséges ahhoz, hogy hitelt kapjon a *rászorult* tagállam.

⁷³ <http://www.standardandpoors.com/about-sp/main/en/us> (letöltés ideje: 2012.október 11.)

⁷⁴ Gábor Tamás közgazdással való beszélgetés nyomán saját definíció

⁷⁵ <http://abszoluthozam.hu/lexikon/allampapir.php> (letöltés ideje: 2012.október 11.)

⁷⁶ Györfly Dóra: Válság, euró, és utána? A költségvetési politika szerepe a felzárkózásban. In: Muraközy László (szerk.): Válságban és válság nélkül. A gazdaságpolitika rétegei. (Akadémiai kiadó, Budapest, 2010.) 68.p.

⁷⁷ Gábor Tamás: Nézetek a globális egyensúlytalanságokról: fenntartható vagy fenntarthatatlan pályán van-e a világ gazdaság? In: Botos Katalin (szerk.): Idősödés és globalizáció (Tarsoly Kiadó, Budapest, 2009.) 89.p.

⁷⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012.október 12.)

A visszafizetési feltételek megteremtéséhez szükséges környezet kialakítása során a tagállami kormányok megszorításokat vezetnek be. Az Unió pedig sok esetben a tagállami és uniós jog miatt beavatkozik, ezáltal előír.

A tagállamoknak alkalmazkodniuk kell, sok esetben tehát a föderáció létrejötte nélkül is egy fajta brüsszeli irányítás van. Viszont az Unióba való belépéssel mindkét fél vállalta ezen konvenció feltételeit és ezeket a tényeket már csak tovább kell gondolni ahhoz, hogy mély elméleti fejtegetésekbe bocsátkozzunk e téma kapcsán.

A pénzügyi válság szépen lassan gyűrűzött be a pénzügyi és gazdasági szektorba, de Barroso elmondta, hogy közös pénzügyi védőhálók bevezetésére került sor, és „az európai intézmények pedig következetesen bizonyították, hogy kiállnak az euró mellett.”⁷⁹

Az Európai Központi Bank nem finanszírozhat kormányokat és teljessé kell tenni a gazdasági és monetáris uniót. „Fő feladata az euró stabilitásának megőrzése, az infláció megakadályozása.”⁸⁰ Ehhez azonban szükség van a bankunió és fiskális unió létrehozására is. Természetesen intézményi reformokat kell bevezetni, olyan mechanizmusokat kialakítani, melyek az egységes európai felügyeletet teremtenék meg.

Szüksége a szociális piacgazdaság reformja és stabilizálni kell az eurót is. Fenntartható fejlődésre van szükség, amelyhez elengedhetetlen a versenyképesség növelése. A szociális vészhelyzet Európa néhány területén aggasztó képet mutat. Nő a szegénység és a munkanélküliség, ezért „a szociális védőháló nem a jólét akadálya, hanem előfeltétele annak.”

⁸¹ Végso soron a gazdasági reformok, illetve a hiteles gazdasági és monetáris unió létrehozása együttesen jelenthetik az előrelépés motorját.

IV./ 3. POLITIKAI UNIÓ

A politikai unió elérése hosszú távú cél, amely érdekében konkrét lépéseket kell tenni. Közéleti európai fórum kialakítása, közös vita, európai politikai pártok megerősítése. A lista bővelkedő, de a fő kérdés a megvalósítás.

A javaslat alapján, felmerül, hogy az EP-választásokon összeurópai pártok induljanak (vagyis például Magyarországon ne a Fidesz meg az MSZP, hanem az Európai Néppárt és az Európai Szocialisták listáira lehessen szavazni), illetve az így megerősített EP-nek legyen

⁷⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm(letöltés ideje: 2012.október 12.)

⁸⁰ Csiffáry Tamás: Minden, amit tudni kell az Unióról. (Könyvmíves Könykiadó, Budapest,2003.) 181.p.

⁸¹ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm(letöltés ideje: 2012.október 12.)

joga törvényeket kezdeményezni (ez most az Európai Bizottság támogatása nélkül nem megy).”⁸² Ezzel a lépéssel a demokratikus kontroll és a legitimitás erősítése, a politikai unió felé történő elmozdulás a cél.

A politikai unió azt is jelenti, hogy konfirmálni kell az Unió alapjául szolgáló alapvető értékeket, a jogállamiságot és a demokrácia tiszteletben tartását. Célkitűzésként fogalmazódik meg az Európai Ügyészség megalakítása, mely a jogállamiság fenntartásának és továbbfejlesztésének lehetőségét rejti magában.

Európa polgárainak egy aktív és befolyással rendelkező Európára van szüksége, amely kiáll az általa képviselt érdekek mellett. Rendkívül fontos az emberi jogok univerzalizálásának elérése, és a közös kül- és biztonságpolitika megerősítése is.

A politikai unió megvalósulásával az EU-nak a létrejövő bankunió, költségvetési unió és gazdasági unió létrejöttét követően közös külpolitikát kellene kialakítania és egy egészként képviselnie majdnem 500 millió polgárát. Sokkal hatékonyabban képviselni, mint azt most teszi. Ezen kívül összehangolt kül- és védelmi politikával rendelkező politikai unióra van szükség.⁸³

Az EU napjainkban is önálló politikai entitásként szerepel a nemzetközi politikában, azonban mégis más vetületét kell szem előtt tartani a politikai unió ötletének. Sok vitás pont, legitimációs, politikai, gazdasági és identitásbeli kérdés is felmerül, melyeket érdemes a konkrét tények figyelembe vétele mellett elemezni.

Barroso a föderáció kapcsán a következő megállapításokat teszi: „A nemzetállamok olyan demokratikus szövetségére gondolok, amely képes arra, hogy a szuverenitás megosztása révén felvegye a harcot a közös problémáinkkal, és így minden egyes ország és azok minden egyes polgára hatékonyabb eszközökkel legyen felvértezve a saját sorsa irányításához. A tagállamokkal közös Unióról van szó, nem pedig a tagállamokkal szembeni Unióról. A globalizáció korában a megosztott szuverenitás több hatalmat jelent, nem kevesebbet.”⁸⁴

A föderáció tehát egy olyan közös uniót jelentene, ahol a nemzetállamok együttműködése révén, egy egészet alkotva, közös célokkal sokkal egyszerűbb módon nyílna lehetőség pl. a válságkezelésre, az állampolgárok képviseletére, a döntéshozatal megkönnyítésére.

Európa számára is az a legjobb, ha közös célokat kialakításában mindenki, így az állampolgárok is részt vállalnak, és az ő véleményük így hozzáadott értéket képviselhet.

⁸² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/132413.pdf (letöltés ideje: 2012. október 12.)

⁸³ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 12.)

⁸⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 12.)

Az Európai Unió erejét egységes piacának, tagságának és intézményeinek köszönheti, ezért szükség van a mélyebb és tartós integrációra, és már nemcsak elviekben.

V. KONKRÉT CÉLOK ÉS LEHETSÉGES DILEMMÁK

V./1. ÁLTALÁNOS KITEKINTÉS

Az eurózóna válsága arra készítette az Európai Bizottságot, hogy előálljon a tervvel, amely a válság megoldásának záloga lehet. A végső cél, mint már a fentiekben többször is elhangzott: a föderalizmus. A nagy közös elképzelés egyelőre csak az eurózóna 17 államára vonatkozna. Elio Di Rupo, belga miniszterelnök úgy véli, hogy az unió államai nem tudnak teljes megegyezésre jutni. Véleménye szerint a válságból akkor lehetne kilábalni, ha egy „Európai New Dealt” vezetnének be és az Európai Központi Bank hitelezővé lépne elő.⁸⁵

*„European leaders have long insisted they will do everything to save the euro. Now, a plan is forming that would dramatically change the architecture of the European Union.”*⁸⁶ – írja a *spiegel.de*, jelezvén, hogy a nagy változások időszaka következik.

Van Rompuy, Barroso, Mario Draghi és Jean-Claude Juncker (a négyek) vezetik a terv előkészítésével foglalkozó munkacsoportot. A végleges javaslat decemberre várható, de mivel e terveket az euró válsága kényszerítette ki, ezért a közös pénzt használók kerülnek minden terv középpontjába.

A bankunió a kezdő lépés, a politikai a végcél. A bankunió keretein belül a bankok közös felügyeletét az Európai Központi Bank látná el.⁸⁷ Ha például Magyarország csatlakozni szeretne ehhez, akkor lényegében a PSZÁF fontos funkcióit át kellene ruháznia az EKB-ra. A közös felügyeletért cserébe a kockázatok szétterítése történne meg, és úgy vélhetik Brüsszelben, hogy ha a bankok tekintetében ez működhet, akkor a tagállami költségvetések tekintetében is működőképes konstrukcióról lesz szó.

A bankuniót követően a tagállamok költségvetéseinek közös felügyelete következik. Aggodalomra adhat okot az az elképzelés, mely szerint Brüsszel engedélye nélkül a tagállamok nem vehetnének fel hitelt (nem bocsáthatnának ki államkötvényeket).

⁸⁵ http://index.hu/kulfold/2012/09/22/a_belgak_europai_elitklubot_szeretnenek/(letöltés ideje: 2012.október 12.)

⁸⁶ <http://www.spiegel.de/international/europe/europe-looks-at-plans-for-political-union-and-budgetary-oversight-a-838142.html>(letöltés ideje: 2012.október 12.)

⁸⁷ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/132413.pdf(letöltés ideje: 2012.október 12.)

A tagállamoknak le kellene mondaniuk arról a jogukról, hogy saját maguk döntsenek külső forrásokról, hitelek felvételéről. Közös eurókötvény formájában történne minden kibocsátás, vagyis nem volna külön spanyol, olasz vagy német államkötvény (a kötvények hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok). Ezen verzió mellett természetesen egy „puhább verziót” is kialakítottak, ami szerint feltételekhez kötnék a hitelfelvételt, ami egyébként már most is létezik. Emellett tervbe vették az ún. európai pénzügyminiszter intézményének megvalósítását.

A következő lépés a „közös gazdasági kormányzás megteremtése volna, amely felé már mutattak vállalásokat azok a tagállamok, amelyek aláírták az Euró Plusz Paktumot.” (17 eurózóna tagállam van. A paktumhoz hat euróövezeten kívüli ország is csatlakozott (Lengyelország, Bulgária, Románia, Lettország, Litvánia és Dánia). Összesen négy EU-tagállam - Magyarország, Csehország, Svédország és Nagy-Britannia - nem csatlakozott a paktumhoz. A paktum nyitott, tehát később is lehet csatlakoznia a négy kimaradt uniós tagállamnak.⁸⁸ A fő elképzelés az adó-, a munkajogi- és a nyugdíjrendszerek összehangolása. Ezen főbb pontok megvalósítása után érkezünk el a politikai unióhoz.

Az Európa Jövője Csoport jelentést készített, melyben az EP és a nemzeti parlamentek közti lehetséges új viszonyt részletesebben írják le.⁸⁹ A csoport nagyjából egyugyanazon álláspontot képviseli, mint a négyek. Mégis több német politikus úgy véli, hogy ha elkészül egy új alapszerződés, akkor ezzel összefüggésben létre kell majd hozni egy új német alkotmányt is.

A csoport egyetért abban a négyekkel, hogy a versenyképesség növeléséért számos területen jobb együttműködésre van szükség. Az IMF mintájára egy EMF (European Monetary Fund) létrehozása is felvetődik, ami az „éppen most formálódó ESM-ből nőhetne ki. (Az ESM az az állandó alap, amiből mentőcsomagot kaphatnak a bajban lévő tagállamok és akár az eurózóna bankjai is.)”⁹⁰

A csoport jelentésével kapcsolatban, de általában is felvetődik az a kérdés, hogy nemzetiségi alapon ki lehet-e hagyni valakit valamiből? A dánok és a britek mentességet kaptak az euró bevezetése alól, és itt az a kérdés merül fel, hogy ha egységes, politikai alapon szétváló frakciókat akarnak létrehozni, akkor mi legyen pl. e két tagállammal? Az ilyen és ehhez hasonló kérdéseket nyitva hagyja a jelentés. A közös hadsereg megszervezésének igénye is felmerül.

⁸⁸ http://www.euvonal.hu/index.php?op=kozossegi_politikak&id=60 (letöltés ideje:2012.október 12.)

⁸⁹ http://www.cer.org.uk/sites/default/files/westerwelle_report_sept12.pdf (letöltés ideje:2012.október 12.)

⁹⁰ <http://www.esm.europa.eu/about/index.htm> (letöltés ideje:2012.október 12.)

Ennek megvalósítására való törekvés már korábban is kibontakozott. 1999-ben a kitört koszovói válság ébresztette rá az Uniót, hogy katonailag cselekvőképtelen, így felvetődött a közös kül- és biztonságpolitika újragondolásának lehetősége. A 2001-es new yorki események is ezt igazolták.

A katonai képesség hiánya és a tagországok megosztottsága is szerepet játszott abban, hogy közös európai védelempolitika nem jött létre.⁹¹

Helmut Schmitt volt német kancellár a következőképpen vélekedett az Unió cselekvőképtelenségéről: „Az egységes „kül- és biztonságpolitika”, amelyről egyes európai külügyminiszterek ünnepi beszédekben hete-havat összehordva ömlengenek, a valóságban nem létezik. Sőt még az is kétséges, hogy valaha létezni fog-e.”⁹²

Ezekhez a gondolatokhoz nem kell túl sokat hozzátenni, hiszen az nyilvánvaló, hogy elméleti fejtegetésekbe lehet bocsátkozni, de a valóság realizálása és egy terv megvalósítása már más jellegű feladatnak bizonyul.

Viviane Reding alapjogi biztos javaslatát is érdemes analizálni, hiszen indítványa alapján az EU-nak lenne egy ügyésze, amely utasíthatná a tagállamok ügyészségeit abban az esetben, ha uniós pénzek lopását látja.⁹³ Közös büntetési tételek megalkotása és a büntetőtörvénykönyvek összehangolása is felmerül az ötlet kapcsán. 2013 második felére már meg is valósulhat a koncepció. Ez a gondolat arra enged következtetni, hogy a nemzetközi jog szabályai, a tagállamok belső joga és az uniós jog is változtatásra szorulna.

A munkajog és a nyugdíjrendszerek összehangolása is kívánatos cél, de ebben az esetben is ütközőpontokkal találkozhatja szembe magát a brüsszeli jogalkotó.

A kétségek, dilemmák tárgyalása mindenképpen hasznos, mert így még a végleges döntés előtt építő jellegű gondolatok születhetnek meg.

„Ez a tervünk. Olyan terv, amely lépésenként valósítható meg, de igen ambiciózus a jövőre nézve, és a látóhatár szélén kirajzolódnak Európa előtt a nemzetállamok szövetségének körvonalai.” – véli Barroso.⁹⁵ Az iménti gondolatok jól példázzák, hogy mit szeretnének elérni Európában, az örök kérdés viszont az, hogy lesz-e reális esély ennek megvalósítására.

⁹¹ Szénási Éva: Az egységes Európa. Az európai integráció története. (L'Harmattan SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest-Szeged, 2011.) 113. p.

⁹² Szénási Éva nyomán Helmut Schmidt: Nyugállományban. (Európa, Budapest, 2010.) 208.p.

⁹³ http://ec.europa.eu/governance/impact/planned_ia/docs/2013_just_007_eppo_for_protection_of_eu_financial_interests_en.pdf (letöltés ideje: 2012. október 12.)

⁹⁴ <http://www.transparencyinternational.eu/2012/09/barroso-joins-the-game-around-the-european-public-prosecutor/> (letöltés ideje: 2012. október 12.)

⁹⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 12.)

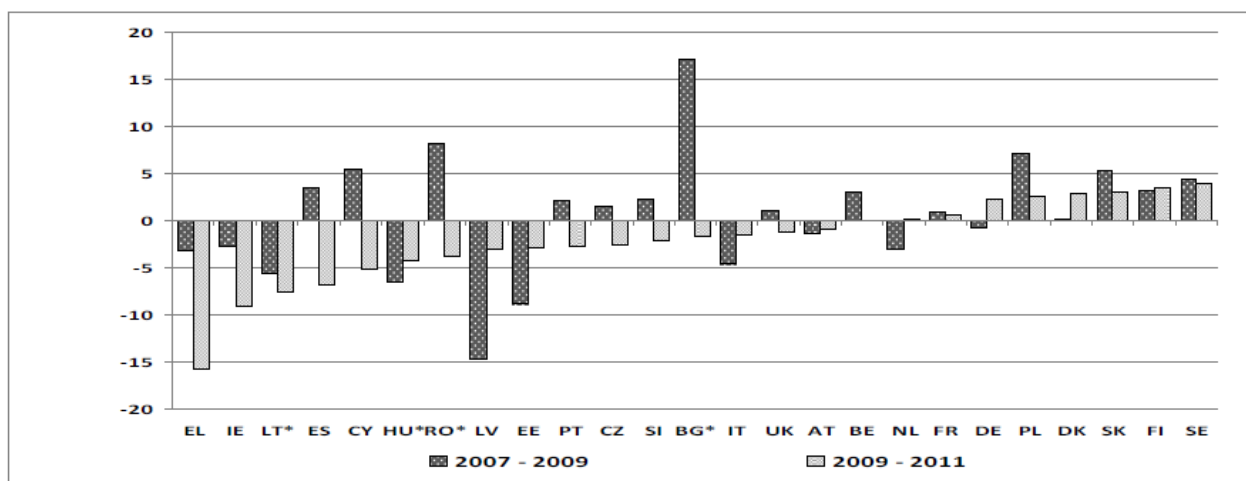
Feltételezhetően igen, de ennek érdekében sok kompromisszumra és lemondásra is szükség lesz.

V./2. BIZONYTALAN JÖVŐ?

Az eddig említett fejezetek során számos módon és oldalról volt értelmezhető a föderalizmus terve. Mégis, ha sorba vesszük azt, hogy mi küszöbén áll az Európai Unió, akkor kikerülhetetlenül is aggodalom foghatja el az uniós állampolgárokat. A 2007 óta kibontakozott válság negatív hozadéka, hogy egyre nagyobb a munkanélküliség, a tagállamok kormányai pénzügyi válságban vannak és elveszett az egymás iránti bizalom is. (lásd 2. ábra)

2. ábra

A háztartások rendelkezésre álló jövedelmének változása a válság során

Forrás: Eurostat, nemzeti számlák

A bankunió létrejötte az első lépcsőfok. Ezt már tudjuk. Ez a cél. Az uniós tagállamok kormányai – enyhe túlzással mondhatjuk, hogy sorra *dőlnek be* és olyan államok sodródnak a krízis közelébe, amelyekről nehezen jósolták volna meg (például Olaszország). Az eurózóna egyes államai reménytelennek tűnő adósságcsapdában vergődnek. Mivel drágán jutnak hitelhez, ettől még nehezebb törleszteniük. A közös bankfelügyelet gondolata a tagállamok kormányaiban veszélyt ébreszthet, mivel költségvetésüket is Brüsszel felügyelné, illetve az EKB kapná ebben a fő szerepet.⁹⁶ A hitelfelvétel, az államkötvények kibocsátása csak brüsszeli engedéllyel valósulhatna meg és ez mindenképpen a tagállamok szuverenitását csökkenti.

⁹⁶ http://www.cer.org.uk/sites/default/files/westerwelle_report_sept12.pdf (letöltés ideje: 2012. október 12.)

A tagállamok az Unióba való belépéssel önmaguk mondtak le szuverenitásuk egy részéről, ez a helyzet azonban más környezetet teremthet. A bank és pénzügyi szektor válsága robbantotta ki a mai értelemben vett válságot.

Általános bizonytalanság, pánik, bizalomvesztés és recesszió. Infláció, munkanélküliség, remények. Konfliktusok sora erősödött fel a pénzügyi krízis hatására, és volt szükség az Unió beavatkozására, mentőcsomagok *adományozására*.

Abban az esetben, ha a bankok közös felügyeletét az Európai Központi Bank látná el, akkor a tagállami szervek jogosítványaik nagy részének átruházására kényszerülnének. Ha veszünk egy példát: a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) „Magyarország pénzügyi közvetítő rendszert felügyelő, ellenőrző és szabályozó független alkotmányos szerve.”⁹⁷

Amennyiben az Unió látná el az adott tagállamok pénzügyi rendszereinek felügyeletét, teljes mértékben belelátna a belső struktúrákba. Pénz által sakkban lehet tartani. Negatív vetületű megállapítás, de van benne realitás. Ha az Unió ezt a lépését megvalósítja, akkor a bankunió révén belelát a tagállamok pénzügyeibe, ezen kívül megmondja ki-mikor vehet fel hitelt, mikor és milyen feltételek mellett kell vissza fizetnie azt. Azáltal, hogy pénzügyi krízis van és a tagállamok rossz gazdálkodásával is indokolják a válságot, még nem feltétlenül jelenti azt, hogy a válság ezért alakulhatott ki. Adott gazdasági folyamatokat lehet befolyásolni, de vannak olyanok, amiket nem. A hitelminősítő cégek befolyása a piaci mozgásokra ugyanolyan mértékben releváns, mint a tagállamok költségvetései, a GDP vagy épp az adott éves államháztartási hiány.

A bankunió megoldás lehet, mert egy központból zajlana az irányítás, de ez sem ennyire egyszerű. A tagállamok eltérő berendezkedése, a nemzeti sajátosságok, a pénzügyi kultúra mind-mind mások és a bankunió megvalósulásához az egymástól eltérő komponenseket is össze kellene hangolni. A gazdasági, pénzügyi szakemberek és közgazdászok a legoptimálisabb megoldást keresve pontosíthatják a célokat és ezután a kivitelezés válik majd központi elemmé. A valódi kérdés: lesz olyan társadalmi, politikai, pénzügyi környezet, ami képes lesz befogadni az új konstrukciót? A bankunióhoz a közös költségvetési politika kapcsolódik közvetlen módon, azonban kiforrott tényeket nem lehet ismerni a végrehajtással kapcsolatban.

A tagállami hatáskörök jelentős elvesztése vagy megvonása mellett lehetne a bankuniót megvalósítani. A kialakult válsághelyzetben az eladósodottak elvárnák, hogy az egész eurózóna felelősséget vállaljon adósságukért. A nem eladósodottak pedig azt szeretnék, hogy

⁹⁷ <http://www.pszaf.hu/topmenu/apszaf> (letöltés ideje: 2012.október 12.)

a bajban lévők spóroljanak. Láthatóan a két feltételezhetően létező álláspont ütköző álláspont, és a kompromisszum megtalálása nem egyszerű feladat.

Ha a bankunió kívüli területeket vizsgáljuk meg, akkor megemlítsre került az adó-, munkajogi- és nyugdíj rendszerek összehangolásának terve is. Ennek megvalósítása sem egyszerű feladat, mert minden tagállamban más és más jogszabályok vonatkoznak az adózásra, eltérőek a munkajogi normák és a nyugdíjak mértéke, esetenként a nyugdíjkorhatár. Az adott tagállamok társadalmi berendezkedése, a szociális környezet és a bevett kulturális szokások sok esetben gátjai lehetnek a megvalósulásnak. Ezenkívül nem hagyhatóak figyelmen kívül a nemzetközi jog és annak szabályai sem. A föderalizmus megvalósulása esetén nemcsak a szabályrendszerek átalakítására, nemzetközi jogi trendek átalakítására, hanem a bürokrácia és intézményrendszer átszervezésére, a külpolitikai doktrína és a szuverenitás újrafogalmazására is szükség van.

A brüsszeli központ hatalma kevésbé *demokratikus*, mint az otthon választott parlamenteké. Legitimitást kell szerezni és érvényesíteni többek között az EP erejét.⁹⁸

Az EP megerősítése érdekében az a cél, hogy a 2014-es EP-választásokon már európai pártok induljanak és ne tagállamiak. Jelenleg csak tagállami ügyekről esik szó a kampányokban és a változással európai szintű párbeszéd, vitafórumok nyílhatnának meg kiszélesítve a választópolgárok kompetenciáit. Ehhez a témakörhöz kapcsolódóan érdemes megemlíteni a demokráciadeficitet és a polgárok bizalmatlanságát, melyekről már korábban említést tettem.

A legfőbb dilemma a föderalizmus megvalósulása esetén a nemzetállamok szuverenitásának kérdése. A már említettek szerint minden tagállam saját maga, önként kívánt az Európai Unió részévé válni, úgy, hogy a Regatta-elvet⁹⁹ is szem előtt tartják. A hatáskör átruházás megtörtént, azonban most ez még többet követelhetne a tagországoztól. Brüsszel célja nem egy szuperhatalom létrehozása, hanem az, hogy még erősebbé váljon a nemzeti kormányokhoz képest, mert a „válság felzabálja Európát”.

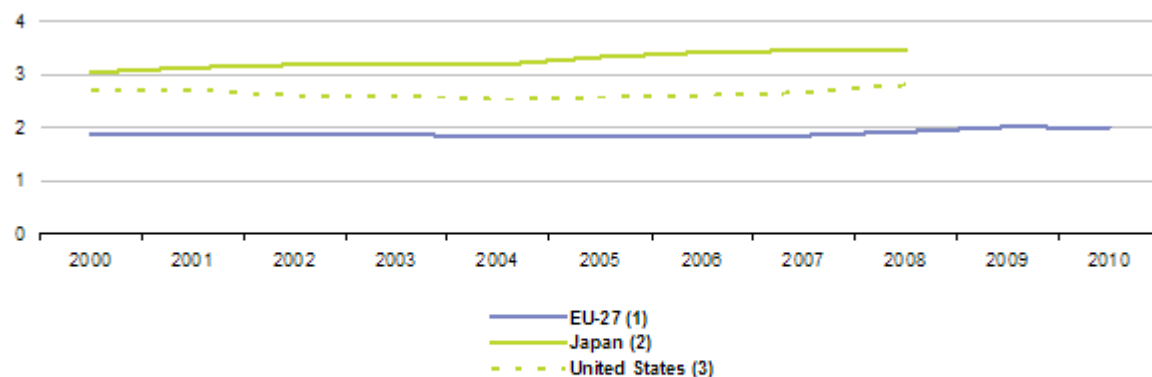
Előreláthatóan le fog maradni Kína és az USA mögött, a versenyképessége csökken. A 3. ábrán látható adatok alapján nincs kétség afelől, hogy jelenleg az EU nincs versenyképessége „magaslatán”. A föderalizmussal olyan szereplővé válhatna, mellyel nemzetközi szinten még versenyképessége javításáért tevékenykedhet.

⁹⁸ Stanley A. Budd – Alun Jones: The European Community. A guide to the Maze. (Kogan Page, Edinburgh, 1991.) 41.p.

⁹⁹ Szénási Éva: Az egységes Európa. Az európai integráció története. (L'Harmattan SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest-Szeged, 2011.) 120. p.

3. ábra

Bruttó hazai költségráfordítások a kutatás és fejlesztés területén (2002-2010)

(1) Estimates.

(2) Break in series, 2008.

(3) Excludes most or all capital expenditure.

Source: Eurostat (online data code: ts.c00001), OECD

Forrás: Eurostat, OECD

Nemzetiségi jogok, választójog, szubszidiaritás. Intézményrendszeri reform, közös külpolitika, többszintű kormányzás. Közös hadsereg, közös politikák, bankunió és föderalizmus. A megvalósításhoz egyetértés és türelem is kell.

A tagállamok, a mostani 27-ek döntés előtt fognak állni, ha az elindult folyamatok tovább fejlődnek. Lényeges elem, és nem összekeverendő, hogy a föderáció államai elsősorban az eurózóna tagországai lennének és egyik állam sem kötelezhető a föderáció melletti elköteleződésre. A *nagyok*, elsősorban a németek és a franciák viszont sürgetőnek tartják a lépések végrehajtását, amik még kidolgozási fázisban vannak.

VI. ÖSSZEGZÉS

Az Unió a századfordulón válaszut elé érkezett. Annak érdekében, hogy az Unió a globalizáció felgyorsult folyamatában „képes legyen megtartani gazdasági súlyával arányos politikai befolyását a nemzetközi szintén, komoly és mélyreható belső reformok váltak szükségessé.”¹⁰⁰ „Az integráció eddigi történetében - az ún. „finalitás vitában” nem dőlt el az Unió föderális jellegét vagy a kormányköziség jegyeit erősítő irányzat közötti vita. „ (Gordos-Ódor)

Az Európai Egyesült Államok tervének kérdéskörét vizsgálva nem nehéz csupán az államtani kérdésekre *korlátozódni*, mivel sok szempontot figyelembe lehet venni és olyan részterületek és témák állnak egymással szoros összefüggésben, vagy utalnak egy újabbra, hogy ezeket szinte lehetetlen kikerülni, és minden bizonnyal nem is érdemes.

Dolgozatom keretében releváns kérdéseket próbáltam minél tágabb kontextusban igazolni vagy cáfolni. Többnyire sikerült érvekkel verifikálnom a felett kérdéseket, melyek alátámasztották eddigi álláspontomat a témát illetően.

A nemzetállamok sorsa, az identitástudat és ezekkel összefüggésben a szuverenitás, az alapvető jogok érvényesülése fontos kérdések. Vannak hipotézisek, többek között a melting-pot, mely az asszimiláció egyik sajátos formája, és az amerikai társadalmat tekinti mintának.¹⁰¹ Egyetlen nagy olvasztótégely lenne az Európai Unió? Nem. Ha logikusan végig gondoljuk, hogy Európa államai mennyire sokszínűek kulturális, etnikai, vallási tekintetben is, akkor felismerhető, hogy kevés esély van ezen elmélet tökéletes realizálódására.

Az állam egy olyan entitás, mely „a társadalom belüli erőszak törvényes használatának monopóliumával bír.”¹⁰² Az EU gyakorolja e funkciót, de nem olyan mértékben mint a tagállamok. Jelenleg olyan útra lépett az unió, melyről lelépni már nem tud, és nem is akar. Érdekvérvényesítő eszközeinek tárháza pedig bővül. A válság sürgeti a megoldás megtalálásában Európa vezetőit, akik ezt fel is ismerték.

Az Uniót kritikák sora éri és érte régen is. Ezek középpontjában sok esetben a túlzottnak vélt bürokrácia és a bonyolult, kevésbé transzparens intézményi struktúra áll. A válságkezelési mechanizmusok, a demokráciadeficit és a túlzott mértékű megszorítások is szerepelnek a listán. Ezen is lehet változtatni, de ez az ami valóban sok időt vesz igénybe.

¹⁰⁰ Gordos Árpád – Ódor Bálint: Az Európai Alkotmányos Szerződés születése. (HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2004.) 142.p.

¹⁰¹ <http://www.korunk.ro/?q=node/8&ev=2008&honap=1&cikk=8784> (letöltés ideje: 2012.október 13.)

¹⁰² Karen A. Mingst: A nemzetközi kapcsolatok alapjai. (Napvilág kiadó, Budapest, 2008.) 117.p.

Az egész Unió részekből és egységekből született meg és formálódik ma is. Mint egy lineáris folyamat részeként létezik a tagállami állampolgár, aki adott állam része. Ezen polgárok alkotják saját államukat, majd ezen tagállamok összességéként lesz egy nagy közösség, mely már nem regionális vagy szubnacionális, hanem szupranacionális szinten fogja összekapcsolni az egyéneket.

Az Unió sok lehetőséget ad polgárai számára. Választójog, támogatások, civil szervezetek. Megvédhetik jogaikat, petíciót nyújthatnak be vagy akár népi kezdeményezést indíthatnak. Az áru, a tőke, a szolgáltatások és a személyek szabad áramlása révén szabadon vállalhatnak munkát bármely uniós tagállam területén, illetve telepedhetnek le. A megvalósult pénzügyi és vámunió is sok *lehetőséget* rejt magában. A szakpolitikák révén a fejlesztések, szubvenciók újabb lehetőségeket teremtenek.

Érdemes megemlíteni a civil szférát, melynek óriási szerepe van abban, hogy eljusson az állampolgárok hangja a döntéshozókig. Egyfajta kapcsot, csatornát jelentenek ezen szerveződések.

Napjaink újabb kihívásoknak teszik ki az Uniót, de mondhatjuk, hogy az egész világot. A vallási, etnikai eredetű összetűzések, a globális pénzügyi válság és a növekvő munkanélküliség csak a legkiemeltebb témák egyikei. A problémák megoldásának kulcsa Európa és a világ vezetőinek kezében van, de hosszú távon csak akkor lehet előre lépni, ha megvan a társadalmi összefogás, egy közös akarat, mely előre visz. Ha visszatekintünk a múltra, akkor látható, hogy nem közhely, amikor azt mondjuk, hogy a történelem megismétli önmagát. Válságok, háborúk és különböző kollíziók mindig voltak, vannak és lesznek is. Attól függetlenül viszont, hogy ezek megtörténtek vagy sem, törekedni kellene a mennyiségi visszaszorításra.

Ezen a ponton szeretnék visszakapcsolódni az Unióhoz válság megelőzési, válságkezelési szempontból. Görögország, Spanyolország, Portugália és Írország az a négy állam, melyekkel szemben már a csatlakozási folyamat alatt kritikákat fogalmaztak meg, mégis elnyerték az uniós tagállami státuszt. Alig 20-30 év távlatából érthető csak meg, hogy ennek mi lett a következménye. Természetesen önmagában nincs következménye egy folyamatnak, döntésnek, mert összefüggésében kell megvizsgálni e kérdést is, látni, hogy mik vezettek idáig.

A csatlakozás küszöbén áll Horvátország, és elviekben 2013. július 1-jén válik 28. tagállammá.¹⁰³

¹⁰³ http://ec.europa.eu/news/external_relations/121011_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 13.)

Van egy kérdés, amit már sokan feltettek: meddig bővíthető az EU? Erre nem tudni a pontos választ, de annyi bizonyos, hogy legyen szó államról, nemzetközi együttműködésről, akár emberi teherbírásról, a *határokat feszegetni* csak egy bizonyos mértékig lehet.

Az EU nemzetközi súlyának és tekintélyének emelése érdekében, illetve a versenyképesség fenntartásáért is zajlik a bővítési folyamat. ¹⁰⁴ Amennyiben a föderalizmus megvalósul, elsődleges kérdéssé fog válni annak életképessége.

„Úgy érzem, Európának lelke van. Ez a lélek erőt és elszántságot adhat számunkra ahhoz, hogy megtegyük, amit tennünk kell.” ¹⁰⁵ – véli Barroso.

A Lisszaboni Szerződés elfogadása után megerősödött az EP, de szükség van az EP legitimitásának további megerősítésére. ¹⁰⁶ A közös bankfelügyeleti rendszerre, a válságkezelési mechanizmusokra is szükség van, de azt is látni kell, mi húzódhat meg ezen intézkedések mögött.

Abban a kérdésben, hogy mi a helyes megoldás a problémákra, érdemes-e a bővítés, tényleg felbomolhat az EU vagy további válságok sújtják majd Európát, csak az idő adhat választ. Viszont ettől függetlenül látható, hogy nagy gondok vannak, melyekkel szembe kell nézni. Európa vezetői épp ezt teszik, vagy legalábbis szándékukban áll.

Az azonban bizonyos, hogy jelentős az a folyamat, mely révén közel fél évszázada hat európai ország egy olyan útra lépett, aminek nem látták a végét, de a célok és elképzelések megvoltak. Amit kitűztek, azt megvalósították (néha belebuktak) és ez ma is zajlik. Van reális esély a föderáció működésére? Igen, csak kevés. Piacnyerésért való bővítés? Lehetséges. Véget fog érni egyszer a válság? Minden bizonnyal igen, még ha annak negatív is lesz a kicsengése. Ez a *történelmi tapasztalat* alapján állítható. Mi jelenti a valódi kiutat? Ezer és ezer egy kérdést lehet feltenni, de hiába, ha ezekre csak az idő adhat választ. Mindenesetre az Európai Egyesült Államok koncepció megvalósulásának esélye meglehetősen kicsi, de az efelé való elmozdulás pozitív.

Sok a nyitott kérdés, és addig, amíg megkapjuk a válaszokat, addig marad a találgatás és a vélekedések sorozata. A logikus gondolkodás.

¹⁰⁴ http://ec.europa.eu/news/external_relations/121011_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 13.)

¹⁰⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (letöltés ideje: 2012. október 13.)

¹⁰⁶ Bóka Éva: Az európai integráció. (Corvina kiadó, Budapest, 2008.) 141.p.

IRODALOMJEGYZÉK

I. Felhasznált irodalom:

- ❖ Bayer József: A politikai gondolkodás története. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
- ❖ Bernek Ágnes – Kondorosi Ferenc – Nemerkenyi Antal – Szabó Pál: Az Európai Unió. Cartographia, Budapest, 2003.
- ❖ Botos Katalin – Körösi István: Az Európai Unió a XXI. század elején. Szent István Társulat, Budapest, 2007.
- ❖ Bóka Éva: Az európai integráció. Corvina kiadó, Budapest, 2008.
- ❖ Carmel Camilleri: Difference and cultures in Europe. Strasbourg, Council of Europe Press, 1995.
- ❖ Csiffáry Tamás: Minden, amit tudni kell az Unióról. Könyvmíves Könykiadó, Budapest, 2003.
- ❖ Dani Rodrik: Trading in Illusions In: Philip King – Sharmila King: International economics and international economic policy. McGraw-Hill Irwin, New York, 2005.
- ❖ Dennis Swann: The Economics of the Common Market. Penguin Books, London, 1992.
- ❖ Dezső Márta-Vincze Attila: Magyar alkotmányosság az európai integrációban. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2006.
- ❖ Dick Leonard: Európai Unió – Történet, szervezet, működés. Geomédia szakkönyvek, Budapest, 2002.
- ❖ Ember Alex: Európai uniós alapismeretek. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010.
- ❖ Farkas Beáta – Várnay Ernő: Bevezetés az Európai Unió tanulmányozásába. JatePress, Szeged, 2012.
- ❖ Gazdag Ferenc: Európai integráció és külpolitika. Osiris kiadó, Budapest, 2005.
- ❖ Gábor Tamás: Nézetek a globális egyensúlytalanságokról: fenntartható vagy fenntarthatatlan pályán van-e a világgazdaság? In: Botos Katalin (szerk.): Idősödés és globalizáció. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2009.
- ❖ Georg Jellinek: Az állam alkotmánya és a közjog garanciái. In: Takács Péter (szerk.): Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. Szent István Társulat. Budapest, 2003.

- ❖ Gombár Csaba - Hankiss Elemér - Lengyel László - Várnai Györgyi (szerk.): A szuverenitás káprázata. In. Valki László: Mit kezd a szuverenitással a nemzetközi jog? Korridor Politikai Kutatások Központja. Budapest, 1996.
- ❖ Gordos Árpád – Ódor Bálint: Az Európai Alkotmányos Szerződés születése. HVG ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2004.
- ❖ Györffy Dóra: Válság, euró, és utána? A költségvetési politika szerepe a felzárkózásban. In: Muraközy László (szerk.): Válságban és válság nélkül. A gazdaságpolitika rétegei. Akadémiai kiadó, Budapest, 2010.
- ❖ Hajdu Gyula (szerk.): Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikon. Akadémiai kiadó. Budapest, 1967
- ❖ Helmut Schmidt: Nyugállományban. Európa, Budapest, 2010.
- ❖ Isaac Kramnick (ed.): James Madison, Alexander Hamilton, John Jay: The Federalist Papers. Penguin Books, Great Britain, 1987.
- ❖ Izikné Hedri Gabriella – Palánkai Tibor (szerk.): Európa ma és holnap. Balassi kiadó, Budapest, 1998.
- ❖ Jean Monnet: Emlékiratok. Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 2004.
- ❖ Karen A. Mingst: A nemzetközi kapcsolatok alapjai. Napvilág kiadó, Budapest, 2008.
- ❖ Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): Bevezetés az Európai Unió politikáiba. CompLex Kiadó, Budapest, 2009.
- ❖ Kende Tamás- Szűcs Tamás (szerk.): Európai közjog és politika. Osiris kiadó. Budapest, 2002.
- ❖ Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan I. Osiris kiadó, Budapest, 2007.
- ❖ Laczkóné Tuka Ágnes (2006): Az Európai Parlament és a szubszidiaritás In. Frivaldszky János (szerk.): Szubszidiaritás és szolidaritás az Európai Unióban. OPICE MAGYARORSZÁG-FALUDI FERENC AKADÉMIA. Budapest, 2006.
- ❖ Martin Westlake: The European Union beyond Amsterdam. New concepts of European integration. Routledge, London and New York, 1998.
- ❖ Martonyi János: Európa, nemzet, jogállam. Argumentum Kiadó, Budapest, 1998.
- ❖ Michael Burgess: Federalism and federation. In. Michelle Cini: European Union Politics. Oxford University Press, New York, 2003.
- ❖ Michael Wintle: Culture and Identity in Europe. Perceptions of divergence and unity in past and present. Avebury Ashgate Publishing Ltd., Aldershot Hants, England, 1996.

- ❖ Miszlivetz Ferenc: Új szuverén születik. Az európai konstrukció. Savaria University Press, Szombathely, 2005.
- ❖ Molnár Andrea: A Ciprus-dilemma, avagy az európaiság ára In. Dr. Bárány László (szerk.): Európai Tükör. Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 1997.
- ❖ Nicolas Colchester – David Buchan: Europe relaunched. Trust and Illusions on the Way to 1992. The Economist Books, London, 1990.
- ❖ Niccoló Machiavelli: A fejedelem (Ford.: Lutter Éva). Európa könyvkiadó. Budapest, 1987.
- ❖ Paczolay Péter nyomán: QA 79. in TOMKA MIKLÓS, GOJÁK JÁNOS (szerk.): Az egyház tanítása- dokumentumok (Budapest: Szent István Társulat É.n.)
- ❖ Paczolay Péter: Szuverenitás és szubszidiaritás az Európai Unió és annak tagállamai között. In. Frivaldszky János (szerk.): Szubszidiaritás és szolidaritás az Európai Unióban. OPICE MAGYARORSZÁG-FALUDI FERENC AKADÉMIA. Budapest, 2006.
- ❖ Roman Herzog: Államkapcsolatok. In: Takács Péter (szerk.): Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. Szent István Társulat. Budapest, 2003.
- ❖ Stanley A. Budd – Alun Jones: The European Community. A guide to the Maze. Kogan Page, Edinburgh, 1991.
- ❖ Stephen Weatherill: Law and Integration in the European Union. Clarendon Press, Oxford, 1995.
- ❖ Szénási Éva: Az egységes Európa. Az európai integráció története. L'Harmattan SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest-Szeged, 2011.
- ❖ Takács Péter (szerk.): Államelmélet I. Szent István Társulat. Budapest, 2007.
- ❖ Takács Péter (szerk.): Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. Szent István Társulat. Budapest, 2003.
- ❖ Timothy Bainbridge: EU mindentudó. HVG Könyvek, Budapest, 2004.
- ❖ Trócsányi László - Badó Attila (szerk.): Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005.
- ❖ Zoltán Horváth: Handbook on the European Union. HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005.

II. Internetes hivatkozások:

- ❖ http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_briand_terv_es_magyarorszag/ (utolsó letöltés ideje: 2012. október 5.)
- ❖ http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/14548_hu.htm (utolsó letöltés ideje: 2012. október 6.)
- ❖ http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_hu.htm (utolsó letöltés ideje: 2012. október 7.)
- ❖ http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/citizen/petition/article_7179_hu.htm (utolsó letöltés ideje: 2012. október 7.)
- ❖ <http://www.kislexikon.hu/demosz.html> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 7.)
- ❖ <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/1-2051.html> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 7.)
- ❖ <http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0002/0001/0006-182.html> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 8.)
- ❖ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/930509/pacta-sunt-servanda> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 8.)
- ❖ <http://www.corvinusembassy.com/ep/?page=7&corvina=7&content=72&level=3> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 9.)
- ❖ http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/755/755803/755803hu.pdf (utolsó letöltés ideje: 2012. október 10.)
- ❖ <http://www.princeton.edu/~smeunier/Piattoni> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 10.)
- ❖ http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_paneuropa_mozgalom_az_europai_integraci_o_korai_kepviseloi_coudenhove_kalergi_es_briand/ (utolsó letöltés ideje: 2012. október 10.)
- ❖ http://www.paneuropa.org/gb_int/geschichte.html (utolsó letöltés ideje: 2012. október 10.)
- ❖ http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_paneuropa_mozgalom_az_europai_integraci_o_korai_kepviseloi_coudenhove_kalergi_es_briand/ (utolsó letöltés ideje: 2012. október 10.)
- ❖ <http://epoc.hu/hirek-gazdasag/2012/10/11/durvan-leminositette-spanyolorszagot-az-sp/> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 11.)
- ❖ <http://www.standardandpoors.com/about-sp/main/en/us> (utolsó letöltés ideje: 2012. október 11.)

- ❖ <http://abszoluthozam.hu/lexikon/allampapir.php> (utolsó letöltés ideje: 2012.október 11.)
- ❖ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/132413.pdf (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ http://index.hu/kulfold/2012/09/22/a_belgak_europai_elitklubot_szeretnenek/ (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ <http://www.spiegel.de/international/europe/europe-looks-at-plans-for-political-union-and-budgetary-oversight-a-838142.html> (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ http://www.euvonal.hu/index.php?op=kozossegi_politikak&id=60 (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ <http://www.esm.europa.eu/about/index.htm> (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ http://ec.europa.eu/governance/impact/planned_ia/docs/2013_just_007_eppo_for_protection_of_eu_financial_interests_en.pdf (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ <http://www.transparencyinternational.eu/2012/09/barroso-joins-the-game-around-the-european-public-prosecutor/> (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ http://www.cer.org.uk/sites/default/files/westerwelle_report_sept12.pdf (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ <http://www.pszaf.hu/topmenu/apszaf> (utolsó letöltés ideje: 2012.október 12.)
- ❖ <http://www.korunk.ro/?q=node/8&ev=2008&honap=1&cikk=8784> (utolsó letöltés ideje: 2012.október 13.)
- ❖ http://ec.europa.eu/news/external_relations/121011_hu.htm (utolsó letöltés ideje: 2012. október 13.)
- ❖ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm (utolsó letöltés ideje: 2012. október 13.)

III. Ábrajegyzék:

1. ábra: Szavazói részvétel a 2009-es nemzeti és EP választásokon.....	17
2. ábra: A háztartások rendelkezésre álló jövedelmének változása a válság során.....	33
3. ábra: Bruttó hazai költségfordítások a kutatás és fejlesztés területén (2002-2010).....	36